

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

MASTER

Development of Master School Model through Regional VET-Business Partnerships

Agreement Number 2017-2116/001-001

Project Number 585194-EPP-1-2017-1-SI-EPPKA3-VET-APPREN

WP 3 Analysis and Recommendations

Analiza obrazovanja

Analizu pripravili:

- Območna obrtno-podjetniška zbornica Krško
- Šolski center Krško Sevnica
- Hrvatska obrtnička komora
- Obrtničko učilište - ustanova za obrazovanje odraslih
- Regionalna razvojna agencija Bačka

April 2018

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Metodologija analize	5
3. Prikaz postojećih izveštaja po državama i Smernice i dodatni materijali objavljeni od strane nacionalnih VET institucija	6
3.1. VET Hrvatska	7
3.1.1. Grafički prikaz s opisom vertikalne prohodnosti	7
3.1.2. Kratak opis obrazovne strukture i preduslova za obrazovanje po nivoima	7
3.1.3. Definicija HVETa i ponude obrazovnih programa	8
3.1.4. Nadležnosti i upravljanja (ministarstva, agencije i sl.)	8
3.1.5. Strategije i smernice u obrazovanju	8
3.2. VET Slovenija	11
3.2.1. Grafički prikaz s opisom vertikalne prohodnosti	11
3.2.2. Kratak opis obrazovne strukture i preduslova za obrazovanje po nivoima	12
3.2.3. Definicija HVETa i ponude obrazovnih programa	13
3.2.4. Nadležnosti i upravljanja (ministarstva, agencije i sl.)	13
3.2.5. Strategije i smernice u obrazovanju	13
3.3. VET Srbija	14
3.3.1. Grafički prikaz s opisom vertikalne prohodnosti	14
3.3.2. Kratak opis obrazovne strukture i preduslova za obrazovanje po nivoima	15
3.3.3. Definicija HVETa i ponude obrazovnih programa	16
3.3.4. Nadležnosti i upravljanja (ministarstva, agencije i sl.)	17
3.3.5. Strategije i smernice u obrazovanju	18
4. NQF vs. EQF	19
4.1. NQF Hrvatska	21
4.2. NQF Slovenija	23
4.3. NQF Srbija	24
5. Obrazovanje za radno mesto/na radnom mestu (WBL) kao deo redovnog VET srednjeg obrazovanja	29
6. Mogućnosti majstorskih škola i Statistički podaci o VET i HVET (posebno majstorski ispiti) iz nacionalnih izvora	32
6.1. Preduslovi u vidu zakonske regulative	32
6.3. Postojeće inicijative za unapređenjem majstorskih ispita	36

6.4. Relevantnost programa i uvođenje inovativnosti posebno u vidu trostruke veze (triple helix-Odnos škola-privreda-država)	37
6.5. Preduslovi za pristup ispitu	38
6.6. Sadržaj (stručni sadržaji, transverzalne kompetencije), praktična nastava, trajanje i organizacija	43
6.7. Razvoj i postupak izrade programa	44
6.8. Relevantnost postojećih programa	45
6.9. Troškovi i finansiranje	45
6.10. Statistike o polaganju	47
6.11. Fokus na strukovna zanimanja i poseban naglasak na reforme u obrazovanju i razmišljanja o uvođenju majstorskog pisma.....	49
6.12 Pozitivni primeri vs. problemi	50
7. Metode procene koje se koriste u VET.....	51
7.1. Mobilnost	51
7.2 Obezbeđenje kvaliteta	51
8. Prilozi analizi.....	56
9. KORIŠĆENA LITERATURA I IZVORI.....	57

SUMMARY OF THE ANALYSIS

This analysis contains data and overview on current situation in VET education with the goal to get information about the current state in the (H)VET educational sector in Serbia, Croatia and Slovenia. Overall aim of the Analysis is to support the development of Master School Model and the outcome-oriented curriculum.

The educational analysis of Serbia, Croatia and Slovenia focused on following topics:

- *Short presentation of links on existing country reports, including Cedefop database on VET in Europe, Eurybase, the OECD, Unesco etc.*
- *statistical data on VET and HVET from national sources and guidelines and support materials published by national VET authorities;*
 - *Graphic presentation of vertical pathway in education systems*
 - *Description on educational structure and preconditions in education systems*
 - *Definitions of HVET and curricula*
 - *Jurisdiction and legislations*
 - *Strategies and guidelines*
- *NQF(s) vs. EQF*
- *WBL as part of regular VET secondary education*
- *Possibilities of Master school*
 - *Legislative preconditions*
 - *Existing educations and their structure*
 - *Initiatives for improvement of master exams*
 - *Relevancy of programs*
 - *Prerequisites to access the exam*
 - *Curriculum content*
 - *Curriculum development and methodology of curriculum development*
 - *Relevancy of existing programs*
 - *Expences and financing*
 - *Statistics on exams*
 - *Reforms in education*
 - *Positive examples vs. problems*
- *Assessment methods used in VET (e.g. ECVET).*
 - *Mobility and quality assurance*

Analysis is conducted on a common methodology and template to get relevant and common data and in order to obtain data of transparency, comparability, transferability and recognition of qualifications between different three countries, regions and at different levels.

The Summary of this analysis of educational background is aimed to get an education baseline (EB), as a point of reference for a joint part of the Master School Model with strong WBL-part and a curriculum for a master exam in the next stage of the project.

1. Uvod

Analiza trenutne situacije u VET obrazovanju sa ciljem da se dobiju informacije o status (H)VET u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji danas. Analiza obrazovanja u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji se fokusira na srednje VET i HVET obrazovanje, jer osnovno obrazovanje nije predmet projekta. Takođe, ostalo srednje obrazovanje, npr. gimnazije, nisu u fokusu.

Cilj analiza je da se dođe do osnova obrazovanja (education baseline - EB), kao polazne osnove za model majstorskih škola uz podršku u obrazovanju za/na radnom mestu i kurikulumu za majstorske ispite.

Shvatanje osnove obrazovanja i zahteva standarda, omogućeno je utvrđivanje da li i u kojem području postoji srodnost, odnosno koliko je blizu ili daleko model majstorske škole od obrazovne osnove. Cilj je unapređivanje transparentnosti, mogućnost poređenja, prenošenja i priznavanja na različitim nivoima između tri države, odnosno regiona.

2. Metodologija analize

Metodologija koja se koristi je najvećim delom neempirijska, odnosno vrši se pretežno na pisanim izvorima, tj. analizom dokumentacije: prikupljanjem validnih podataka i informacija (onih koje su relevantne za problem, proverljive, dovoljnog kvantiteta i koje odgovaraju postavljenim ciljevima), obradom podataka i informacija (u postupak obrade ubrajaju se sređivanje - sortiranje, kategorisanje, grupisanje; analiza, prezentacija i sl.). Jedan deo analize se realizuje na osnovu empirijskih rezultata dobijenih iz upitnika (po 30 za regione Bačka, Posavje i Zagreb) koji su kvantitativna osnova. Istraživanjem se usmerava posebna pažnja na potrebe zanatlija i preduzetnika, čime se teži razvoju modela majstorskih škola zasnovanom na realnim potrebama. Funkcija analize je unapređivanje prakse u VET.

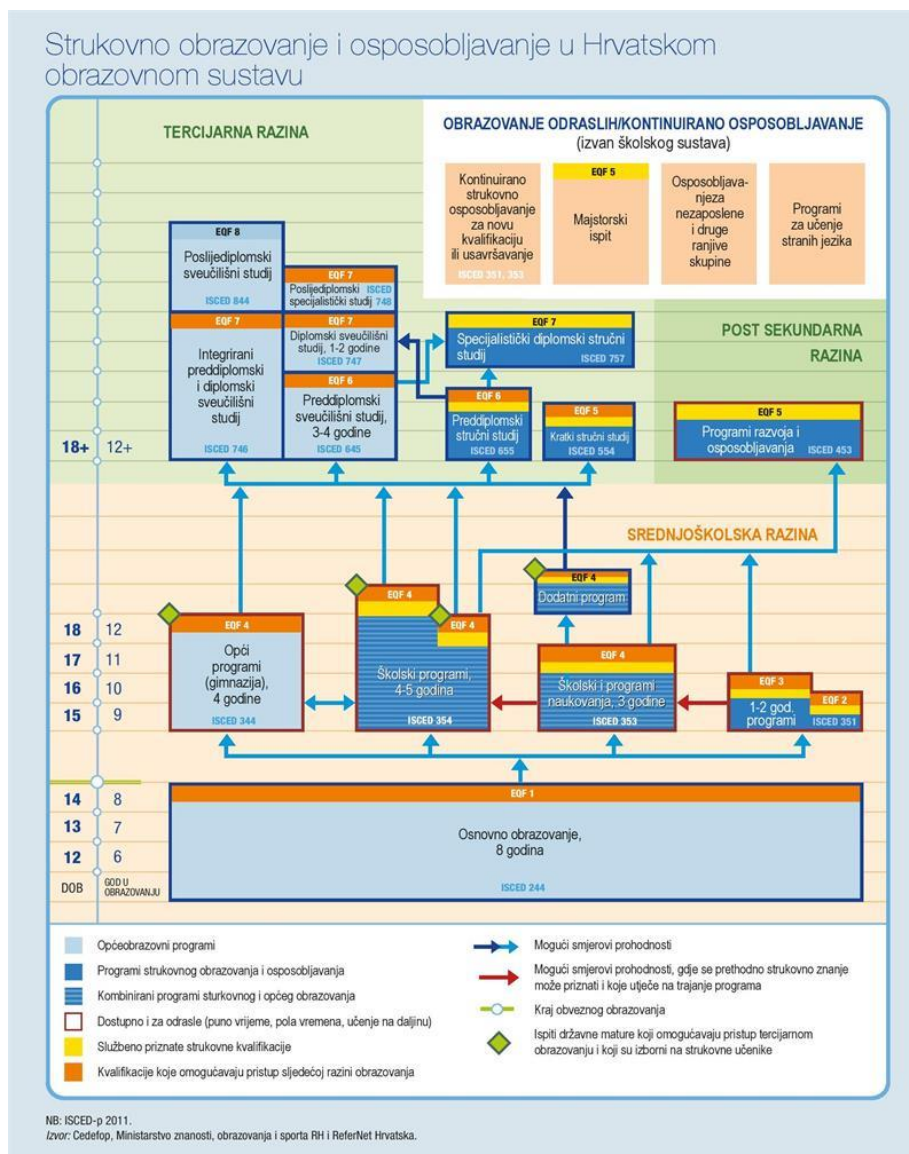
3. Prikaz postojećih izveštaja po državama i Smernice i dodatni materijali objavljeni od strane nacionalnih VET institucija

1. Croatia: VET in Europe: Country report 2016, <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/croatia-vet-europe-country-report-2016>
2. Education System in Slovenia - <http://www.eurydice.si/>
3. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/work-based-learning-in-europe_en.pdf
4. <http://www.cedefop.europa.eu/en/country-data/serbia>
5. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/statistical-overviews-vet-croatia>
6. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/serbia_en/national-policies/eurydice/file/rs201718_enRS_2017_18
7. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/serbia_en
8. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cf35147d-0a60-11e7-8a35-01aa75ed71a1/language-en>
9. Key features of the education system https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/slovenia_en
10. OECD Skills Strategy Diagnostic Report: Slovenia 2017 (https://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-skills-strategy-diagnostic-report-slovenia-2017_9789264287709-en)
11. Slovenia: VET in Europe: country report 2016 (www.cedefop.europa.eu)
12. Spotlight on VET in Croatia, <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/8108>

3.1. VET Hrvatska

3.1.1. Grafički prikaz s opisom vertikalne prohodnosti

Grafikon broj 1.: Strukovno obrazovanje i osposobljavanje u Hrvatskom obrazovnom sustavu

3.1.2. Kratak opis obrazovne strukture i preduslova za obrazovanje po nivoima

Sistem obrazovanja u R. Hrvatskoj sastoji se od:

- predškolskog vaspitanja,
- osnovnog obrazovanja,
- srednjeg obrazovanja,
- visokog obrazovanja.

Srednje škole, u zavisnosti od vrste nastavnog plana i programa koji sprovode, nazivamo:

1. Gimnazije (opšte ili specijalizovane) u kojima se izvodi nastavni plan i program u najmanje četvorogodišnjem trajanju.
2. Strukovne škole u trajanju od jedne do u pravilu četiri godine, izuzetno pet čijim završetkom učenik stiče kvalifikaciju određenog nivoa, obima, profila i kvaliteta koja se dokazuje javnom ispravom čiji sadržaj i oblik propisuje ministar nadležan za obrazovanje.

3. Umetničke škole (muzičke, plesne, likovne i druge, što se određuje prema vrsti nastavnog plana i programa) u kojima se izvodi nastavni plan i program u najmanje četvorogodišnjem trajanju.

Strukovno obrazovanje i osposobljavanje u Hrvatskoj sprovodi se u ustanovama za strukovno obrazovanje i delom kod poslodavaca. Programi strukovnog obrazovanja mogu biti petogodišnji, četvorogodišnji, trogodišnji, dvogodišnji i jednogodišnji. Brojke (izvor e-Matica, MZO, 2017.) pokazuju da je u R. Hrvatskoj većina obrazovanih ljudi u strukovnom obrazovanju (75%). Ovo je značajno jer je strukovno obrazovanje presudno u akumulaciji ljudskog kapitala, kao preduslova za ostvarivanje privrednog rasta, kvaliteta zapošljavanja i socijalnih ciljeva. Po istim podacima R. Hrvatska je u samom vrhu Evrope s obzirom na broj učenika u strukovnim zanimanjima. U R. Hrvatskoj 68,3%¹ redovnih učenika srednjih škola upisano je u neki od 249 strukovnih programa obrazovanja/strukovnih kurikuluma. Od toga je 72% učenika upisano u četvorogodišnje programe obrazovanja i jedan petogodišnji program, 27,4% u trogodišnje programe, a 0,6% u dvogodišnje, jednogodišnje i programe obrazovanja za učenike s teškoćama.¹

U školskoj 2017/2018. godini u R. Hrvatskoj upisano je 103.931 učenika u 306 ustanova za strukovno obrazovanje koje u proseku imaju po 340 učenika, u prosečno 7 različitih programa obrazovanja. Nadležnost nad sprovođenjem strukovnog obrazovanja i osposobljavanja ima ministarstvo nadležno za obrazovanje, uz podršku obrazovnih agencija (Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO), Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO), Agencija za mobilnost i programe Europske unije (AMPEU), a deo nadležnosti za sprovođenje obrazovanja za zanimanja u zanatstvu ima Ministarstvo nadležno za zanate i Hrvatska obrtnička komora.

3.1.3. Definicija HVETa i ponude obrazovnih programa

U Republici Hrvatskoj ne postoji definicija višeg strukovnog obrazovanja.

3.1.4. Nadležnosti i upravljanja (ministarstva, agencije i sl.

Majstorski ispiti su državno priznati ispiti, regulisani Zakonom o zanatu (Narodne novine broj 143/13) (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_143_3065.html) i Pravilnikom o postupku i načinu polaganja majstorskog ispita i ispita o stručnoj osposobljenosti (Narodne novine 88/02) (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_42_1419.html).

Majstorski ispit polaže se pred komisijom koju osniva Hrvatska zanatska komora, prema programu koji donosi ministar nadležan za zanat nakon pribavljenog mišljenja Hrvatske zanatske komore.

Hrvatska obrtnička komora osniva komisije za polaganje majstorskih ispita u zavisnosti od vrste i broja zanata. Nadzor nad zakonitošću organizovanja i sprovođenja majstorskih ispita i stručni nadzor sprovodi Ministarstvo nadležno za zanat.

3.1.5. Strategije i smernice u obrazovanju

Hrvatski sabor je 17. oktobra 2014. godine usvojio Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije koja je, između ostalog, usmerena ka obrazovanju koje aktivno podstiče celokupan individualni razvoj svakog učenika, promovise društvenu jednakost i demokratske vrednosti i snažno pridonosi društvenom i privrednom razvoju. Sistem obrazovanja omogućice svim učenicima sticanje znanja, veština i vrednosti potrebnih za uspešan život u savremenom društvu, tako što će ih osposobiti za celoživotno učenje i rad i omogućiti da se razvijaju kao kreativni, aktivni i samopouzdana pojedinci odgovorni za lični i društveni razvoj.

Strategija omogućava fleksibilnost i prilagodljivost sistema obrazovanja i istraživanja, a istodobno će biti podložna stalnom preispitivanju i periodičnim revizijama.

¹ Izvor: e-Matica, MZO, 2017.

Glavni ciljevi Strategije su:

- Kvalitetno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uslovima i nauka koja unapređuje ukupni svetski fond znanja i pridonosi boljitku hrvatskog društva.
- Strategija uvodi **celoživotno učenje** kao princip na kojem se zasniva celokupno obrazovanje. Cilj je razviti procese i sistem priznavanja neformalno stečenih znanja i veština i podstaći primenu informaciono-komunikacionih tehnologija u obrazovanju.
- **U predtercijarnom vaspitanju i obrazovanju** sprovede se celovita kurikularna reforma, obezbediti celokupni sistem podrške deci i učenicima i unaprediti kvalitet sistema vaspitanja i obrazovanja u svim njegovim segmentima.
- **U visokom obrazovanju** unaprediće se studijski programi i dosledno sprovesti postavke bolonjske reforme, osiguraće se kvalitetna kadrovska struktura i efikasan i razvojno podsticajan sistem finansiranja ustanova visokog obrazovanja i unaprediti studentski standard uz posebnu brigu za socijalnu dimenziju studiranja.
- **U obrazovanju odraslih** ciljevi su osiguranje preduslova za povećanje uključenosti odraslih građana u procese celoživotnog učenja i unapređenje i proširenje učenja, obrazovanja i usavršavanja na radnom mestu i s radnog mesta.
- Što se tiče **nauke i tehnologije** ciljevi su međunarodno kompetitivni javni univerziteti i javni naučni instituti i rast ulaganja u istraživanje i razvoj unapređenjem sistema javnog finansiranja i podsticanjem ulaganja poslovnog i društvenog sektora u istraživanje i razvoj.

U skladu s merom 2.4.16. Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije, Vlada Republike Hrvatske donela je dana 28. septembra 2016. godine *Program razvoja sistema strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (2016. – 2020.)*. Program je strateški dokument kojim se definiše **vizija** razvoja strukovnog obrazovanja i osposobljavanja do 2020. godine i načela sprovođenja koja uključuju osiguranje kvaliteta, partnerstvo, inkluzivnost, relevantnost, usmerenost na ishode učenja. Program je usmeren na razvijanje sistema strukovnog obrazovanja i osposobljavanja koje će biti kvalitetno, efektivno, privlačno i inovativno i koje će omogućiti sticanje kompetencija za lični i profesionalni razvoj, ali i za nastavak obrazovanja i celoživotno učenje. *Program razvoja sistema strukovnog obrazovanja i osposobljavanja* predlaže mere koje su usklađene sa strateškim dokumentima EU i strateškim dokumentima R. Hrvatske i identifikuje nekoliko prioriteta za razvoj sistema:

- poboljšanje relevantnosti strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u odnosu na tržište rada,
- poboljšanje kvaliteta strukovnog obrazovanja i osposobljavanja,
- promovisanje izvrsnosti, privlačnosti i uključivosti strukovnog obrazovanja i osposobljavanja,
- internacionalizacija strukovnog obrazovanja i osposobljavanja,
- podsticanje međunarodne mobilnosti učenika i nastavnika.

Ti prioriteti uključuju ciljeve i mere čijim se sprovođenjem planiraju izraditi novi strukovni kurikulumi, promovisati i unaprediti modeli učenja na radnom mestu, razvijati sistem obezbeđenja kvaliteta u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, unaprediti sistem stručnog usavršavanja nastavnika i povećati mobilnost i zapošljivost učenika u strukovnom obrazovanju.

Program se temelji na analizi stanja u sistemu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, s naglaskom na postojeći strateški i zakonodavni okvir.

Mere koje Program predviđa uključuju:

- izradu, donošenje i sprovođenje Nacionalnog kurikuluma za strukovno obrazovanje, sektorskih kurikuluma i/ili kurikuluma za sticanje strukovnih kvalifikacija,
- racionalizaciju postojeće mreže strukovnih škola i programa i uspostavljanje regionalnih centara kompetentnosti,

- uspostavljanje jedinstvenog sistema osiguranja kvaliteta i osavremenjivanje postojećeg modela samovrednovanja i povezivanja sa sistemom eksternog vrednovanja vaspitno-obrazovnih ustanova,
- korišćenje mehanizama za praćenje kvaliteta i efektivnosti sistema i za poboljšanja sistema koja se temelje na merljivim pokazateljima,
- jačanje kapaciteta ustanova za strukovno obrazovanje za sprovođenje jedinstvenog sistema osiguranja kvaliteta,
- jačanje kapaciteta nastavnika strukovnih predmeta i mentora kod poslodavaca,
- promociju veština učenika i strukovnog obrazovanja,
- unapređenje sistema profesionalnog usmeravanja učenika,
- razvoj i jačanje mogućnosti za mobilnosti učenika i nastavnika,
- podršku međunarodnoj dimenziji i internacionalizaciji strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Donošenje *Programa razvoja sistema strukovnog obrazovanja i osposobljavanja* označilo je početak postupka skidanja suspenzije sa sredstava iz evropskih fondova i mogućnost korišćenja 85 miliona EUR iz Evropskih socijalnih fondova za dalji razvoj sistema. Odlukom o donošenju *Programa razvoja sistema strukovnog obrazovanja i osposobljavanja* omogućen je nastavak modernizacije i reforme sistema koji je započeo 2006. godine.

U toku je donošenje Nacionalnog kurikuluma za strukovno obrazovanje, dokumenta kojim se određuju svrha, vrednosti, ciljevi, načela i okvirni sadržaji, procesi učenja i poučavanja, organizacija i načini vrednovanja učeničkih postignuća, kompetencija i kvalifikacija u sistemu strukovnog obrazovanja R. Hrvatske. Svrha, a time i cilj Nacionalnog kurikuluma za strukovno obrazovanje je kreiranje zajedničkog okvira strukovnog obrazovanja u R. Hrvatskoj. Nacionalni kurikulum podstiče stalni razvoj strukovnog obrazovanja u skladu s razvojnim ciljevima hrvatske privrede.

Dokumentom se uspostavlja i zajednički okvir delovanja ustanova za strukovno obrazovanje i određuje se način sticanja strukovnih kvalifikacija/zanimanja na nivoima 2, 3, 4.1, 4.2 i 5, prema Zakonu o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru.

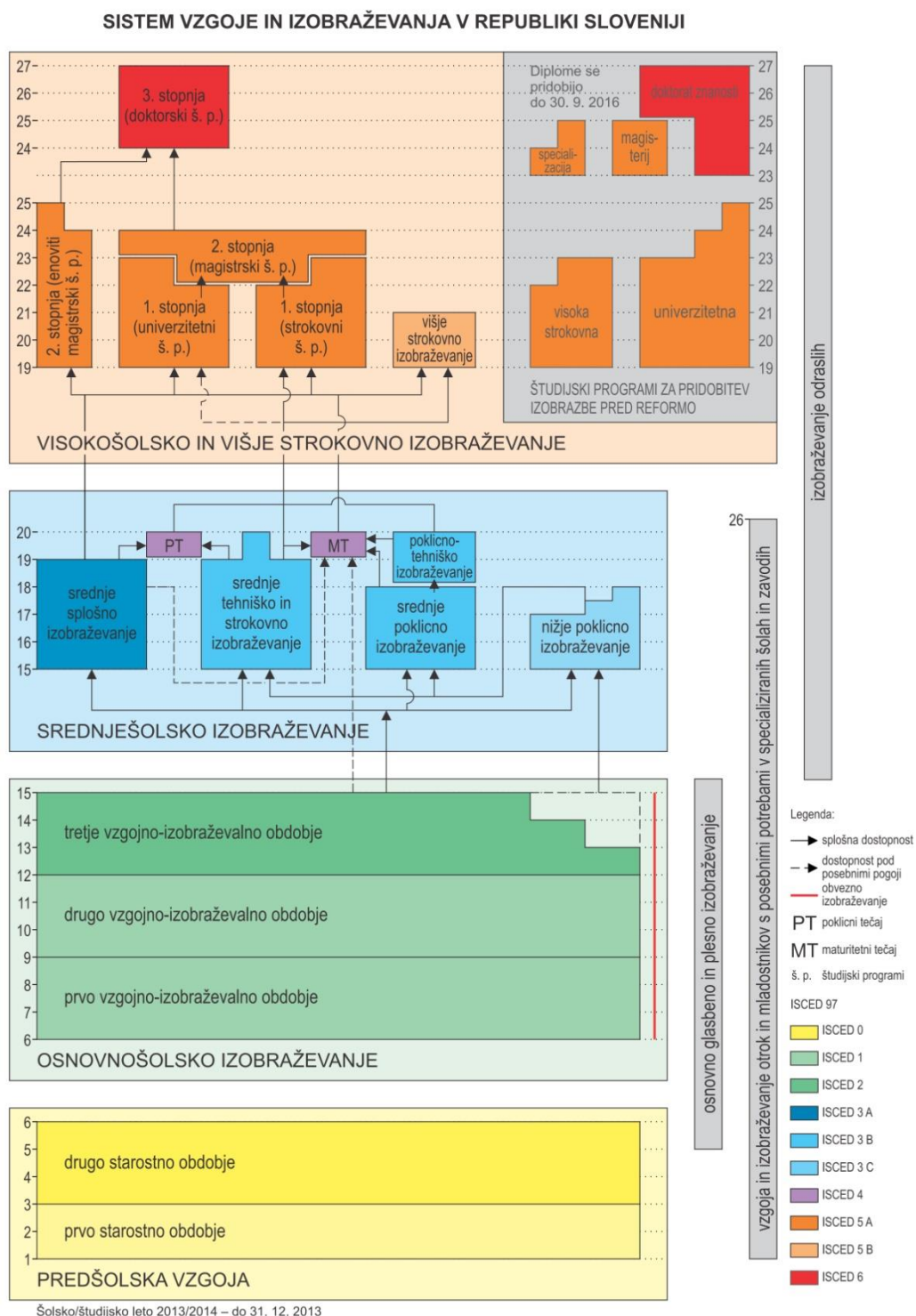
Sistem strukovnog obrazovanja omogućuje sertifikovanje kvalifikacija stečenih formalnim, neformalnim obrazovanjem i informalnim oblicima učenja. Vrednosti i načela procesa učenja i poučavanja koja se promovišu Nacionalnim kurikulumom za strukovno obrazovanje usklađeni su sa Strategijom obrazovanja, nauke i tehnologije, Okvirom nacionalnog kurikuluma i temeljnim kurikulumnim dokumentima vaspitno-obrazovnih područja i međupredmetnih tema. Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje usklađen je na nacionalnom (HKO) i evropskom nivou (EQF). Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje određuje postotni odnos opšeoobrazovnog i strukovnog dela kurikuluma koji čine kvalifikacije određenog nivoa u skladu s potrebama privrede i ličnog rasta i razvoja, uzimajući u obzir mogućnosti horizontalne i vertikalne prohodnosti u sistemu. Učenje i poučavanje u strukovnom obrazovanju odvija se u ustanovama za strukovno obrazovanje, centrima kompetentnosti i u svetu rada.

U procesu celoživotnog učenja strukovnim obrazovanjem stižu se one kompetencije i kvalifikacije koje su u određenom razvojnom trenutku potrebne svetu rada i koje su u skladu s ličnim potencijalima učenika/polaznika. Zato je nužna snažna povezanost strukovnog obrazovanja i privrede.

3.2. VET Slovenija

3.2.1. Grafični prikaz s opisom vertikalne prohodnosti

Grafikon broj 2.: Školski sistem u R.Sloveniji

3.2.2. Kratak opis obrazovne strukture i preduslova za obrazovanje po nivoima

Srednje obrazovanje (www.cpi.si, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4325>). Po završetku obaveznog osnovnog obrazovanja, učenici (obično stariji od 15 godina) mogu se upisati u srednju školu. Traje od dve do pet godina, a školarina (kada je u pitanju redovno školovanje) se ne plaća. Pojedinci se takođe mogu upisati u različite programe stručnog i tehničkog srednjeg obrazovanja na različitim nivoima složenosti, i to: niže stručno obrazovanje (2 godine); stručno obrazovanje (3 godine); tehničko obrazovanje (4 godine); stručno-tehničko obrazovanje (2 godine); i stručni kurs (1 godina). Cilj ovih programa je sticanje specifičnih stručnih kvalifikacija za ulazak na tržište rada ili, u slučaju četvorogodišnjeg programa, da nastave svoje obrazovanje na tercijarnom nivou. Obrazovni programi se zasnivaju na profesionalnim standardima koji su propisani u skladu sa potrebama tržišta rada. Programi sadrže osnovne predmete, tehničke module, praktičnu obuku i sadržaj koji svaka škola definiše u saradnji sa kompanijama. Stručno i tehničko obrazovanje završava se stručnom maturom, a profesionalni programi završavaju sa unutrašnjim završnim ispitivanjem. U stručnom i srednjem stručnom obrazovanju dobija se sledeće obrazovanje: niže stručno obrazovanje, srednje stručno obrazovanje, srednje strukovno (tehničko) obrazovanje. Nižim stručnim obrazovanjem stiče se nivo nižeg stručnog obrazovanja sa završnim ispitom. Srednjim stručnim obrazovanjem stiče se nivo srednjeg stručnog obrazovanja sa položenim završnim ispitom. Srednje strukovno (tehničko) obrazovanje stiče se prema obrazovnom programu srednjeg stručnog, stručnog i tehničkog obrazovanja i nakon stručnog kursa sa završenim maturskim ispitom. Srednje stručno obrazovanje se dobija i putem majstorskog ili poslovnog ispitom. Niže i srednje VET sprovodi se zajedno sa firmom ili preduzetnicima ili samozaposlenim pojedincima (poslodavcima). Srednje stručno obrazovanje obavljaju škole zajedno sa poslodavcem Obrazovni uslovi (<http://vvv.cpi.si/kurikul/podlage-za-priprava-izobrazevalnih-programov.aspx>)

Niže stručno obrazovanje

U niže stručno obrazovanje može se uključiti svako ko je završio najmanje sedmi razred osnovne škole i ispunio osnovne zahteve obrazovanja i uslove definisane programom. Mogu se upisati i oni koji su završili osnovnu školu po posebnom programu prema nižim standardima obrazovanja uz ispunjavanje uslova definisanih programom.

Srednje obrazovanje

U srednje stručno i srednje strukovno obrazovanje mogu se uključiti oni koji su uspešno završili osnovno ili niže stručno obrazovanje i ispunjavaju druge kriterijume sa nastavnim programom.

Profesionalno tehničko obrazovanje

Mogu se uključiti oni koji su stekli srednje stručno obrazovanje i ispunjavaju uslove definisane programom.

Profesionalni kurs

U stručne obuke mogu se uključivati svi koji uspešno završe četvrtu godinu gimnazije ili program za sticanje srednjeg profesionalnog obrazovanja za sticanje strukovnog obrazovanja, u skladu sa obrazovnim programom.

Svi programi su formirani na bazi »Izhodiš za pripravo izobrazevalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja«

http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/kurikulum/Izhodisca2016_srednesolska_cistopis.pdf

Obrazovni programi za stručno i tehničko obrazovanje, prema kojima se dobija javno akreditovano obrazovanje, formiraju se na osnovu Zakona o organizovanju i finansiranju obrazovanja <https://zakonodaja.com/zakon/zofvi> (ZOFVI-NPB19) Zakona o stručnom i strukovnom obrazovanju <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-3194?sop=2017-01-3194> i Zakona o vajeništvu <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-1324?sop=2017-01-1324> (ZVaj), stran 3725.

Ostali propisi u vezi srednješkolskim obrazovanjem u Sloveniji su ovde: http://www.mizs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi_s_podrocja_izobrazevanja/srednje_solstvo/

3.2.3. Definicija HVETA i ponude obrazovnih programa

Osnove i zakoni u Sloveniji su u

http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_srednje_in_visje_solstvo_ter_izobrazevanje_odraslih/visjesolsko_izobrazevanje/

Više strukovne škole <http://www.skupnost-vss.si/seznam-visjih-strokovnih-sol/>

3.2.4. Nadležnosti i upravljanja (ministarstva, agencije i sl.)

Krovna organizacija je Ministarstvo obrazovanja, nauke i sporta Republike Slovenije <http://www.mizs.gov.si/>. Za stručno i strukovno obrazovanje je zadužen CPI (**Center RS za poklicno izobraževanje** - centralna slovenačka institucija za razvoj, istraživanje i savetovanje u području VET) <http://www.cpi.si/>. Za opšte obrazovanje je zadužen Zavod Republike Slovenije za školstvo <https://www.zrss.si>. Majstorsko obrazovanje se realizuje u skladu sa <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2000-01-0187/pravilnik-o-mojstrskih-izpitih>.

3.2.5 Strategije i smernice u obrazovanju

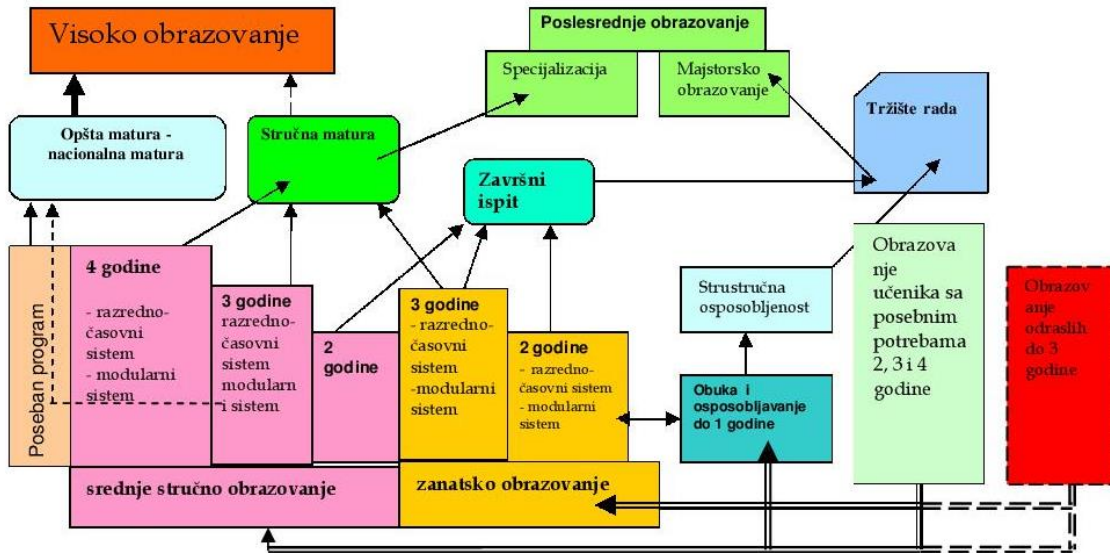
Obrazovni programi za stručno i tehničko obrazovanje, prema kojima se dobija javno akreditovano obrazovanje, formiraju se na osnovu Zakona o organizovanju i finansiranju obrazovanja (16/07 - službeni konsolidovani tekst, 36/08, 58/09, 64/09 - str. i 65/09 - str.), Zakon o stručnom i strukovnom obrazovanju (2006): polazna tačka za pripremu obrazovnih programa za niže i srednje stručno i strukovno obrazovanje (Stručno veće Republike Slovenije za stručno i tehničko obrazovanje, 2001. godine) i metodološki priručnik Kurikulum na nacionalnom nivou za VET (Centar za stručno obrazovanje i obuku Republike Slovenije, 2006) definišu pripremu i realizaciju programa srednjeg stručnog obrazovanja i obuke (Zakon o visokom stručnom obrazovanju i polazna tačka za pripremu visokoškolskih studijskih programa). (<http://www.cpi.si/kurikul/podlage-za-pripravo-izobrazevalnih-programov.aspx>).

Strateški dokumenti za smernice u obrazovanju i vaspitanju u Sloveniji <https://www.cmepius.si/knjiznica/strateski-dokumenti/>

3.3. VET Srbija

3.3.1. Grafički prikaz s opisom vertikalne prohodnosti

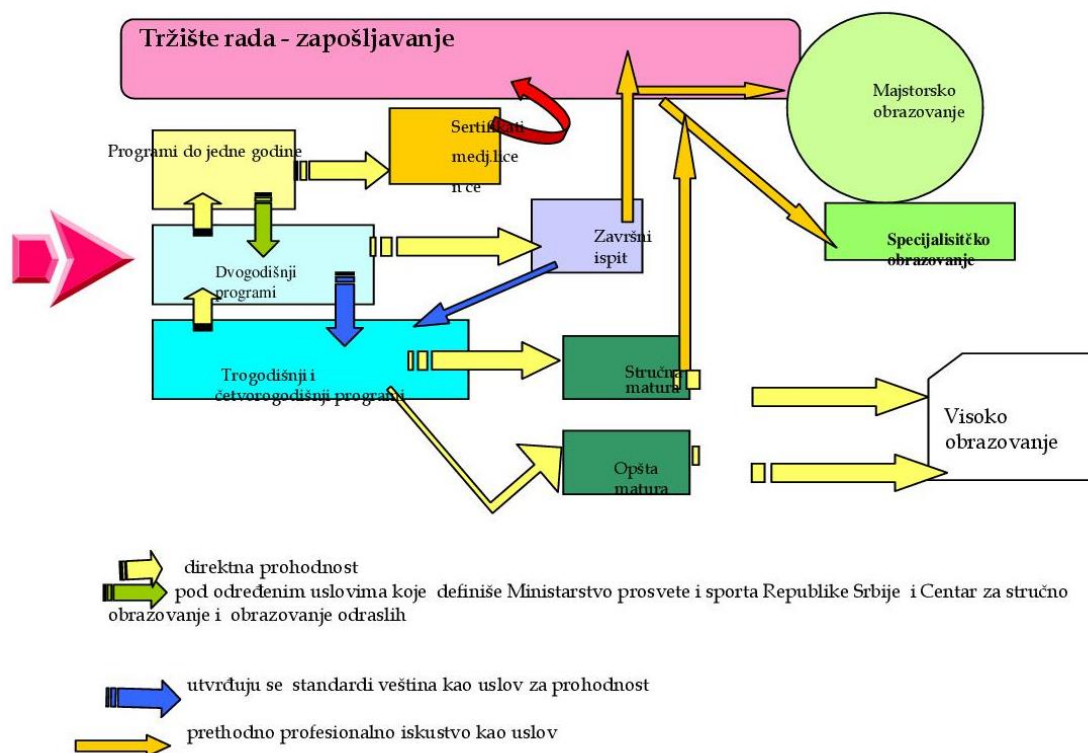
Grafikon broj 3.: Struktura sistema stručnog obrazovanja

Šema 1: Struktura sistema stručnog obrazovanja

- direktna prohodnost
- - - - -> prohodnost pod određenim uslovima
- ====> u zavisnosti od mogućnosti, realizuju se programi srednjeg stručnog obrazovanja, zanatskog i (ili) obuke i osposobljavanja

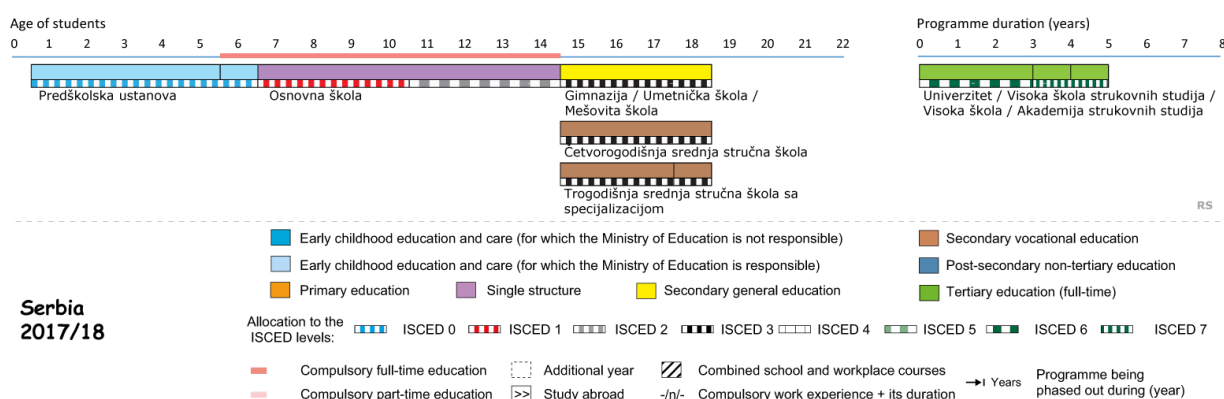
Sema 3. Prohodnost i fleksibilnost stepenastog srednjeg stručnog obrazovanja

Izvor: Konceptija srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji, nacrt, Despotović, M. I drugi, 2004., <http://vetserbia.edu.rs>

3.3.2. Kratak opis obrazovne strukture i preduslova za obrazovanje po nivoima

Struktura obrazovnog sistema. (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/serbia_en/national-policies/eurydice/file/rs201718_enRS_2017_18)

Izvor: Eurydice 2017-2018

U stručnoj školi stiče se odgovarajuće opšte i stručno obrazovanje i vaspitanje u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju za obavljanje poslova odgovarajućeg zanimanja i za nastavak obrazovanja u visokoškolskim ustanovama. Nakon završene trogodišnje stručne škole učenik polaže završni ispit, a nakon završene četvorogodišnje stručne škole stručnu maturu. Specijalističko – majstorsko obrazovanje podrazumeva dalju specijalizaciju u obrazovnom profilu nakon dvogodišnjeg radnog iskustva i traje jednu ili dve godine. Nakon završenog specijalističkog – majstorskog obrazovanja učenik polaže specijalistički – majstorski ispit. Od školske 1990/91. godine srednje obrazovanje se realizuje po područjima rada i u okviru njih – po obrazovnim profilima (zanimanjima). (Statistički godišnjak Republike Srbije-Obrazovanje 2017, Republički zavod za statistiku Republike Srbije, <http://webrzs.stat.gov.rs>, 05-Obrazovanje.pdf).

Srednje stručno obrazovanje obuhvata obrazovanje za profile u četvorogodišnjem, trogodišnjem i dvogodišnjem trajanju. Zanatsko obrazovanje realizuje se za jedan broj prethodno utvrđenih profila, u skladu sa potrebama i zahtevima tržišta rada i pojedinaca. Obrazovanje za zanatske profile uslovljeno je tehnologijom rada i vrstama delatnosti i traje dve ili tri godine. Srednje stručno obrazovanje odraslih traje do tri godine. Srednje stručno obrazovanje učenika sa posebnim potrebama traje dve, tri ili četiri godine u skladu sa programima škola za učenike sa posebnim potrebama. Programi stručnog osposobljavanja i obuke predstavljaju posebne programe za sticanje znanja, veština i sposobnosti za obavljanje određenih poslova i traju do godinu. Programi obuke su pretežno orijentisani na sticanje veština i sposobnosti za pojedine operacije ili određene poslove, dok programi stručnog osposobljavanja obuhvataju sticanje znanja i veština za određene poslove u okviru pojedinih zanimanja. Programi obuke i osposobljavanja prethodno prolaze obaveznu akreditaciju i mogu da se organizuju i u posebnim centrima izvan srednjih stručnih škola, uz prethodnu akreditaciju ili licenciranje (odnosi se i na međunarodne licencirane programe).

Poslesrednje obrazovanje obuhvata specijalističko i majstorsko obrazovanje u trajanju od jedne do dve godine nakon završenog srednjeg stručnog obrazovanja (Konceptija srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji, nacrt, Despotović, M. I drugi, 2004.)

3.3.3. Definicija HVETA i ponude obrazovnih programa

Do sada nije postignut konsenzus o definiciji višeg stručnog obrazovanja i obuke (VET). Većina zemalja ima neke oblike višeg stručnog obrazovanja, ali vrste programa i kvalifikacija se u velikoj meri razlikuju. Samo kvalifikacije koje su usklađene sa nivoima nacionalnih okvira kvalifikacija (NOK) koji su ekvivalentni nivou EQF 5 i više smatraju se višim stručnim obrazovanjem. Analiza višeg stručnog obrazovanja u EU uklapa se u ovu kategoriju:

- *VET na višem nivou koji se nudi van visokog obrazovanja*: to se ne odnosi direktno na definiciju koja se koristi u ISCED-u (International standard classification of education), već na kvalifikacije ponuđene na višem nivou koji nisu deo segmenta visokog obrazovanja;
- *kontinualno stručno obrazovanje i obuke (CVET)* ponuđene u sistemu formalnog obrazovanja (obično nakon ulaska u svet rada). Ove kvalifikacije daju pristup nacionalno priznatim kvalifikacijama, ali su usmerene na odrasle učenike;
- *CVET na višem nivou koji se pruža van sistema formalnog obrazovanja*. (Analysis of Higher Vocational Education and Training in the EU, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, February, 2016, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cf35147d-0a60-11e7-8a35-01aa75ed71a1/language-en>).

U stručnoj školi se stiče odgovarajuće opšte i stručno obrazovanje i vaspitanje u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju za obavljanje poslova odgovarajućeg zanimanja i za nastavak obrazovanja u visokoškolskim ustanovama. U stručnoj školi može da se stiče specijalističko i majstorsko obrazovanje u trajanju od godinu dana do dve godine, i drugi oblici stručnog obrazovanja: obrazovanje za rad u trajanju od dve godine, stručno osposobljavanje i obuka do godinu dana (Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013 i 101/2017). Nema posebne definicije HVETA.

Srednje stručno obrazovanje obuhvata škole koje nude obrazovanje i specijalizaciju iz sledećih područja rada:

- poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane,
- geodezija i građevinarstvo,
- ekonomija, pravo i administracija,
- prirodne nauke i matematika,

- elektrotehnika,
- tekstilna i kožarska industrija,
- lične usluge,
- saobraćaj,
- mašinstvo i obrada metala,
- zdravlje i socijalna zaštita,
- hemija,
- geologija, rudarstvo i metalurgija,
- šumarstvo i obrada drveta,
- trgovina, ugostiteljstvo i turizam,
- kultura, umetnost i odnosi sa javnošću (uključujući muzičke i baletske srednje škole za talentovane učenike).

3.3.4. Nadležnosti i upravljanja (ministarstva, agencije i sl.)

U Srbiji, **Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja** snosi potpunu odgovornost za razvoj i sprovođenje politike obrazovanja.

Na osnovu člana 14. Zakona o ministarstvima (2014), „Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja obavlja poslove državne uprave koji se odnose na: istraživanje, planiranje i razvoj predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja i učeničkog i studentskog standarda; dopunsko obrazovanje dece domaćih državljana u inostranstvu; upravni nadzor u predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju i učeničkom i studentskom standardu; učešće u izgradnji, opremanju i održavanju objekata predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja i učeničkog i studentskog standarda od interesa za Republiku Srbiju; stručno-pedagoški nadzor u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju i učeničkom standardu; organizaciju, vrednovanje rada i nadzor nad stručnim usavršavanjem zaposlenih u prosveti; nostrifikaciju i ekvivalenciju javnih isprava stečenih u inostranstvu; unapređenje društvene brige o obdarenim učenicima i studentima; unapređenje društvene brige o učenicima i studentima sa posebnim potrebama, stvaranje uslova za pristup i realizaciju projekata iz delokruga tog ministarstva koji se finansiraju iz sredstava pretpripravnih fondova Evropske unije, donacija i drugih oblika razvojne pomoći, kao i druge poslove određene zakonom.”

Nacionalni prosvetni savet i **Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih**, koje imenuje Skupština, odnosno Vlada Republike Srbije, pružaju podršku promociji i razvoju obrazovanja. Ta tela imaju nacionalni značaj i oni osmišljavaju, prate i koordiniraju razvoj obrazovanja i obuke, i prate i koordiniraju interese i potrebe svih socijalnih partnera.

U skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju, **Nacionalni savet za visoko obrazovanje** odgovoran je za obezbeđivanje razvoja i unapređenja kvaliteta visokog obrazovanja.

Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja osnovala je Vlada sa ciljem da evaluira obrazovanje i daje preporuke za obezbeđivanje sistema kvaliteta obrazovanja. Ključne aktivnosti Zavoda su definisanje standarda u obrazovanju, vrednovanje obrazovanja i obuka učesnika u sistemu obrazovanja.

Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja osnovala je Republika Srbija sa ciljem da prati, osigurava i unapređuje kvalitet i razvoj obrazovnog sistema, za potrebe obavljanja razvojnih, savetodavnih, istraživačkih i drugih stručnih poslova u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja.

Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta zadužena je za obezbeđivanje kvaliteta visokog obrazovanja. Njen cilj je da doprinese očuvanju i poboljšanju kvaliteta visokog obrazovanja i usklađenosti obrazovnog sistema sa međunarodno priznatim standardima (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/serbia_en).

3.3.5. Strategije i smernice u obrazovanju

Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine ("Sl. glasnik RS", br. 107/2012) bavi se utvrđivanjem svrhe, ciljeva, pravaca, instrumenata i mehanizama razvoja sistema obrazovanja u Srbiji tokom narednih desetak godina i pokušajem da se oblikuje razvoj ovog sistema na najbolji poznat način. Projekcija se oslanja na sadašnje stanje sistema, ali je vođena budućim životnim i razvojnim potrebama društva u Srbiji.

Delovi koji se odnose na majstorsko obrazovanje: uvođenje majstorskog obrazovanja Nastavnici/instruktori praktične nastave u preduzećima poseduju stručne kompetencije neophodne za osposobljavanje učenika, ali često nemaju zakonom zahtevani formalni nivo obrazovanja. Donošenjem zakona o zanatstvu, formiranjem zanatskih komora i uvođenjem majstorskog obrazovanja, omogućilo bi se da ovi ljudi koji obavljaju nastavnički posao i formalno steknu adekvatna pedagoško psihološka i metodička znanja i budu priznati kao nastavnici u sistemu obrazovanja. S druge strane na ovaj način omogućilo bi se održavanje tradicionalno priznatih zanatskih zanimanja. Planirane mere: 1) uspostavljen sistem akreditacije poslodavaca i instruktora koji obučavaju učenike/polaznike praktične nastave u preduzećima; 2) razvijen sistem majstorskog obrazovanja za najmanje 30 zanimanja i najmanje tri generacije majstora steklo majstorsko pismo; 3) najmanje 50% nastavnika/instruktora praktične nastave u preduzećima položio majstorski ispit i akreditovani kao nastavnici u nadležnoj instituciji; 4) usaglašena/doneta zakonska i podzakonska regulativa u ovoj oblasti.

Zaključkom o usvajanju akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine ("Sl. glasnik RS", br. 16/2015) konkretizovane su pojedinačne aktivnosti definisane ciljevima i prioritetima Strategije, razrađeni načini sprovođenja, rokovi, ključni nosioci i izvršioci, instrumenti za praćenje i pokazatelji napretka, kao i procedure izveštavanja i procene efekata predviđenih strateških mera.

Delovi koji se odnose na majstorsko obrazovanje: PU-ST02 aktivnost predviđa uvođenje majstorskog obrazovanja. Instrumenti implementacije su utvrđivanje sistema majstorskog obrazovanja (učesnici, institucije, zakonski osnov, finansiranje); izrada pojedinačnih programa majstorskog obrazovanja i majstorskog ispita; sertifikacija i akreditacija majstora – instruktora. Predviđeni ishodi: uspostavljen sistem zanatskog/majstorskog obrazovanja usaglašeni sa potrebama tržišta; uspostavljen sistem akreditacije majstora. Indikatori praćenja napretka: broj lica sa položenim majstorskim ispitom; broj majstora akreditovanih za instruktore u zanatskom obrazovanju; plan realizacije je do maja 2020.g., a nosioci su MPNTR, ZOUV, MPR, PKS, MRZSPB.

4. NQF vs. EQF

Evropski kvalifikacijski okvir (EQF) je alat koji pomaže komunikaciji i poređenju kvalifikacionih sistema u Evropi. Njegovih osam zajedničkih evropskih referentnih nivoa opisani su u smislu ishoda učenja: znanja, veština i kompetencija. To omogućava bilo kom nacionalnom sistemu kvalifikacija (nacionalnom okviru kvalifikacija - NOK) i kvalifikacijama u Evropi da definišu odnos sa EQF. Učenici, studenti, provajderi i poslodavci mogu koristiti ove nivoe kako bi razumeli i uporedili kvalifikacije koje se dodeljuju u različitim zemljama i različitim sistemima obrazovanja i obuka (Learning Opportunities and Qualifications in Europe, <https://ec.europa.eu>, pristupljeno april 2018).

Svaki od 8 nivoa je definisan skupom deskriptora koji ukazuju na ishode učenja relevantne za kvalifikacije na tom nivou u bilo kom sistemu kvalifikacija.

	Knowledge	Skills	Responsibility and autonomy
	In the context of EQF, knowledge is described as theoretical and/or factual.	In the context of EQF, skills are described as cognitive (involving the use of logical, intuitive and creative thinking) and practical (involving manual dexterity and the use of methods, materials, tools and instruments).	In the context of the EQF responsibility and autonomy is described as the ability of the learner to apply knowledge and skills autonomously and with responsibility
Level 1 The learning outcomes relevant to Level 1 are	Basic general knowledge	Basic skills required to carry out simple tasks	Work or study under direct supervision in a structured context
Level 2 The learning outcomes relevant to Level 2 are	Basic factual knowledge of a field of work or study	Basic cognitive and practical skills required to use relevant information in order to carry out tasks and to solve routine problems using simple rules and tools	Work or study under supervision with some autonomy
Level 3 The learning outcomes relevant to Level 3 are	Knowledge of facts, principles, processes and general concepts, in a field of work or study	A range of cognitive and practical skills required to accomplish tasks and solve problems by selecting and applying basic methods, tools, materials and information	Take responsibility for completion of tasks in work or study; adapt own behaviour to circumstances in solving problems
Level 4 The learning outcomes relevant to Level 4 are	Factual and theoretical knowledge in broad contexts within a field of work or study	A range of cognitive and practical skills required to generate solutions to specific problems in a field of work or study	Exercise self-management within the guidelines of work or study contexts that are usually predictable, but are subject to change; supervise the routine work of others, taking

			some responsibility for the evaluation and improvement of work or study activities
Level 5[1] The learning outcomes relevant to Level 5 are	Comprehensive, specialised, factual and theoretical knowledge within a field of work or study and an awareness of the boundaries of that knowledge	A comprehensive range of cognitive and practical skills required to develop creative solutions to abstract problems	Exercise management and supervision in contexts of work or study activities where there is unpredictable change; review and develop performance of self and others
Level 6[2] The learning outcomes relevant to Level 6 are	Advanced knowledge of a field of work or study, involving a critical understanding of theories and principles	Advanced skills, demonstrating mastery and innovation, required to solve complex and unpredictable problems in a specialised field of work or study	Manage complex technical or professional activities or projects, taking responsibility for decision-making in unpredictable work or study contexts; take responsibility for managing professional development of individuals and groups
Level 7[3] The learning outcomes relevant to Level 7 are	Highly specialised knowledge, some of which is at the forefront of knowledge in a field of work or study, as the basis for original thinking and/or research Critical awareness of knowledge issues in a field and at the interface between different fields	Specialised problem-solving skills required in research and/or innovation in order to develop new knowledge and procedures and to integrate knowledge from different fields	Manage and transform work or study contexts that are complex, unpredictable and require new strategic approaches; take responsibility for contributing to professional knowledge and practice and/or for reviewing the strategic performance of teams
Level 8[4] The learning outcomes relevant to Level 8 are	Knowledge at the most advanced frontier of a field of work or study and at the interface between fields	The most advanced and specialised skills and techniques, including synthesis and evaluation, required to solve critical problems in research and/or innovation and to extend and redefine existing knowledge or professional practice	Demonstrate substantial authority, innovation, autonomy, scholarly and professional integrity and sustained commitment to the development of new ideas or processes at the forefront of work or study contexts including research

Compatibility with the Framework for Qualifications of the European Higher Education Area

The Framework for Qualifications of the European Higher Education Area provides descriptors for three cycles agreed by the ministers responsible for higher education at their meeting in Bergen in May 2005 in the framework of the Bologna process. Each cycle descriptor offers a generic statement of typical expectations of achievements and abilities associated with qualifications that represent the end of that cycle.

The descriptor for the short cycle developed by the Joint Quality Initiative as part of the Bologna process, (within or linked to the first cycle), corresponds to the learning outcomes for EQF level 5.

The descriptor for the first cycle corresponds to the learning outcomes for EQF level 6.

The descriptor for the second cycle corresponds to the learning outcomes for EQF level 7.

The descriptor for the third cycle corresponds to the learning outcomes for EQF level 8.

4.1. NQF Hrvatska

Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru objavljen je u Narodnim novinama broj 22/2013) uređuje nacionalni okvir kvalifikacija u R. Hrvatskoj. Ovim Zakonom uspostavlja se Hrvatski kvalifikacijski okvir i uređuje njegova primena. Zakonom se utvrđuje povezivanje HKO-a sa Evropskim kvalifikacijskim okvirom (EQF) i Kvalifikacijskim okvirom Evropskog prostora visokog obrazovanja (QF-EHEA) i posredno s nacionalnim kvalifikacijskim sistemima drugih zemalja.

U HKO-u se uspostavlja deset nivoa celovitih kvalifikacija: 1; 2; 3; 4.1; 4.2; 5; 6; 7; 8.1; 8.2. Minimalni uslovi za sticanje i pristupanje celovitim kvalifikacijama su (<http://www.kvalifikacije.hr/sites/default/files/documents-publications/2017-08/Zakon%20o%20Hrvatskom%20kvalifikacijskom%20okviru.pdf>, pristupljeno april 2018):

- Nivo 1 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 480 HROO bodova.
- Nivo 2 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 30 ECVET i/ili HROO bodova na 2. ili višem nivou skupova ishoda učenja. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na 1. nivou.
- Nivo 3 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 60 ECVET i/ili HROO bodova na 3. ili višem nivou skupova ishoda učenja. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na 1. nivou.
- Nivo 4.1 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 180 ECVET i/ili HROO bodova od kojih je najmanje 120 ECVET i/ili HROO bodova na 4. ili višem nivou skupova ishoda učenja. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na 1. nivou.
- Nivo 4.2 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 240 ECVET i/ili HROO bodova, od kojih je najmanje 150 ECVET i/ili HROO bodova na 4. ili višem nivou skupova ishoda učenja. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na 1. nivou.
- Nivo 5 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 120 ECVET ili ECTS bodova, od kojih je najmanje 60 ECVET ili ECTS bodova na 6. ili višoj nivou skupova ishoda učenja. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na nivou 4.1 ili više.
- Nivo 6 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 180 ECTS bodova, od kojih je najmanje 120 ECTS bodova na 6. ili višem nivou skupova ishoda učenja. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na nivou 4.2 ili više, uz položene ispite obaveznih predmeta državne mature.
- Nivo 7 – ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije je minimalno 60 ECTS bodova na 7. ili višem nivou skupova ishoda učenja. Ukupno radno opterećenje kvalifikacije na nivou 7., zajedno s prethodnom kvalifikacijom na nivou 6., koja je Uslov pristupanja, je minimalno 300 ECTS bodova, od kojih je najmanje 180 ECTS bodova na 6. ili višem nivou skupova ishoda učenja i najmanje 60 ECTS bodova na 7. ili višem nivou skupova ishoda učenja. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na nivou 4.2 uz položene ispite obaveznih predmeta državne mature ili posedovanje prethodne kvalifikacije na nivou 6 ili više.
- Nivo 8.1 – sticanje kvalifikacije uključuje najmanje jednu godinu naučnog ili umetničkog istraživanja u ekvivalentu punog radnog vremena, čiji je rezultat barem jedan objavljen originalan rad s relevantnom međunarodnom recenzijom. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na nivou 7.
- Nivo 8.2 – sticanje kvalifikacije uključuje najmanje tri godine naučnih ili umetničkih istraživanja u ekvivalentu punog radnog vremena, čiji su rezultat originalni radovi s relevantnom međunarodnom recenzijom. Uslov pristupanja: posedovanje prethodne kvalifikacije na nivou 7.

U HKO-u se uspostavlja šest nivoa delimičnih kvalifikacija: 2; 3; 4; 5; 6; 7. Uslov za sticanje delimičnih kvalifikacija je minimalno 10 odgovarajućih HROO, ECVET ili ECTS bodova od kojih je najmanje 50% na nivou odgovarajuće delimične kvalifikacije. Uslov pristupanja delimičnim kvalifikacijama od 2. do 4. nivoa je posedovanje celovite kvalifikacije na 1. nivou. Uslov pristupanja delimičnim kvalifikacijama na 5. nivou je posedovanje celovite kvalifikacije na 4.1. nivou. Uslov pristupanja delimičnim kvalifikacijama na 6. i 7. nivou je posedovanje celovite kvalifikacije na nivou 4.2 ili više.

Celovitim kvalifikacijama koje se stiču u R. Hrvatskoj pridružuju se nivoi HKO-a:

- Nivo 1: osnovno obrazovanje;
- Nivo 2: strukovno osposobljavanje;
- Nivo 3: jednogodišnje i dvogodišnje srednjoškolsko strukovno obrazovanje;
- Nivo 4.1: trogodišnje strukovno obrazovanje;
- Nivo 4.2: gimnazijsko srednjoškolsko obrazovanje; četvorogodišnje i petogodišnje strukovno srednjoškolsko obrazovanje;
- Nivo 5: stručni studiji završetkom kojih se stiče manje od 180 ECTS bodova; strukovno specijalističko usavršavanje i osposobljavanje; programi za majstore uz najmanje dve godine vrednovanog radnog iskustva;
- Nivo 6: sveučilišni preddiplomski studiji; stručni preddiplomski studiji;
- Nivo 7: sveučilišni diplomski studiji; specijalistički diplomski stručni studiji; poslediplomski specijalistički studiji; Nivo 8.1: poslediplomski naučni magistarski studiji;
- Nivo 8.2: poslediplomski sveučilišni (doktorski) studiji; obrana doktorske disertacije izvan studija.

Nivoi celovitih kvalifikacija HKO-a povezuju se s Nivoima EQF-a na sledeći način:

- Nivo 1 u HKO-u povezuje se s nivoom 1 u EQF-u;
- Nivo 2 u HKO-u povezuje se s nivoom 2 u EQF-u;
- Nivo 3 u HKO-u povezuje se s nivoom 3 u EQF-u;
- Nivo 4.1 u HKO-u povezuje se s nivoom 4 u EQF-u;
- Nivo 4.2 u HKO-u povezuje se s nivoom 4 u EQF-u;
- Nivo 5 u HKO-u povezuje se s nivoom 5 u EQF-u;
- Nivo 6 u HKO-u povezuje se s nivoom 6 u EQF-u;
- Nivo 7 u HKO-u povezuje se s nivoom 7 u EQF-u;
- Nivo 8.1 u HKO-u povezuje se kao delimična Nivo s nivoom 8 u EQF-u;
- Nivo 8.2 u HKO-u povezuje se s nivoom 8 u EQF-u

Deskriptori su u dodaku A Zakona (OPISNICE RAZINA ISHODA UČENJA).

U skladu s navedenim, majstorska kvalifikacija je u skladu s čl. 8. Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (NN 22/13) svrstana na nivo 5, čije ukupno radno opterećenje za sticanje kvalifikacije minimalno 120 ECVET ili ECTS bodova, od kojih je najmanje 60 ECVET ili ECTS bodova na 6. ili višem nivou skupova ishoda učenja, uslov pristupanja kvalifikaciji nivoa 5 je posedovanje prethodne kvalifikacije na nivou 4.1. ili višem.

4.2. NQF Slovenija

U Sloveniji nacionalni okvir kvalifikacija je usvojen i objavljen u Sl. Glasniku 28.12.2015 (br. 104/2015). Ovaj zakon uspostavlja jedinstveni sistem kvalifikacija u R. Sloveniji kao Slovenački kvalifikacijski okvir (SKO) i utvrđivanja kvalifikacija stečenih kroz obrazovne, stručne i dodatne kvalifikacije u jedan sistem, povezivanje kvalifikacija iz Slovenačkog kvalifikacijskog okvira i Evropskog kvalifikacijskog okvira za celoživotno učenje i Evropskog okvira kvalifikacija za visoki nivo obrazovanja i procedura i nadležnosti za definisanje kvalifikacija, uspostavljanje Nacionalne koordinacije SKO i EQF i vođenje evidencije.

Nivo SKO	Obrazovanje	Profesionalna kvalifikacija	Nivo EQF
1	Sertifikat o završetku 7. i 8. razreda (osnovno obrazovanje-Nezavršena osnovna škola) Potvrda o završnoj osnovnoj školi (osnovno obrazovanje sa nižim obrazovnim standardom)		1
2	Završni sertifikat o osnovnoj školi (Osnovno obrazovanje)	Nacionalni sertifikat profesionalne kvalifikacije (Nacionalna kvalifikacija, nivo 2)	2
3	Završni ispit (Niže stručno obrazovanje)	Nacionalni sertifikat profesionalne kvalifikacije (Nacionalna kvalifikacija, nivo 3)	3
4	Završni ispit (Srednje stručno obrazovanje)	Potvrda o završetku program obuke i prečišćavanje Nacionalni sertifikat profesionalne kvalifikacije (Nacionalna kvalifikacija, nivo 4)	4
5	Sertifikat o stručnoj maturi (Srednje stručno obrazovanje) Potvrda o završetku Majstorski ispit (Srednje stručno obrazovanje) Potvrda o završetku ispita za poslovođe (Srednje stručno obrazovanje) Potvrda o završetku menadžment ispita (Srednje stručno obrazovanje) Sertifikat opšteg matora (Srednje obrazovanje)	Potvrda o završetku programa obuke Nacionalni sertifikat profesionalne kvalifikacije (Nacionalna kvalifikacija, nivo 5)	4
6	Diploma višeg stručnog obrazovanja (Viša stručna edukacija) Diploma višeg stručnog obrazovanja ili visoko obrazovanje (Više stručno obrazovanje ili visoko obrazovanje)	Potvrda o završetku studijskog višeg programa Nacionalni sertifikat profesionalne kvalifikacije (Nacionalna kvalifikacija, nivo 6)	5
7	Diploma prvog nivoa (Visokoškolsko strokovno obrazovanje) Diploma prvog nivoa (Visokoškolsko univerzitetsko obrazovanje) Diploma o visokom strokovnom obrazovanju (Visoko strokovno obrazovanje) Diploma o specijalizaciji (Specijalizacija u skladu sa višim strokovnim obrazovanjem)	Potvrda o završetku studijskog programa	6
8	Diploma drugog nivoa (Magistarska diploma dobijena nakon Magistarskog studijskog programa ili jedinstvenom master studijskom	Potvrda o završenom studijskom programu	7

	programu) Specijalistički stepen (Specijalizacija nakon visokog stručnog obrazovanja) Univerzitetski stepen obrazovanja (Univerzitetsko obrazovanje-BA) Diploma visokog obrazovanja obrazovanje		
9	Diploma magistar nauka Diploma master Diploma o specijalizaciji (strukovne studije) Diploma o specijalizaciji		8
10	Diploma trećeg stepena Diploma doktora nauka		8

(KVALIFIKACIJE V SOK, https://www.uradni-list.si/files/RS_-2015-104-00001-OB~P002-0000.PDF, pristupljeno april 2018.)

Deskriptori nivoa kvalifikacija u Republici Sloveniji su definisani u Uradni list Republike Slovenije Št. 104 / 28. 12. 2015, https://www.uradni-list.si/files/RS_-2015-104-00001-OB~P001-0000.PDF.

4.3. NQF Srbija

U Srbiji NOKS (Nacionalni okvir kvalifikacija Srbije) je definisan Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija R. Srbije (Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 27/2018) kao sistem za uređivanje kvalifikacija, njegova svrha, ciljevi i principi, vrste i nivoi kvalifikacija, načini sticanja kvalifikacija, opisi znanja, veština, sposobnosti i stavova (deskriptori) nivoa kvalifikacija, tela i organizacije nadležne za primenu i razvoj NOKS-a, obezbeđivanje kvaliteta u primeni NOKS-a i povezivanje sa Evropskim okvirom kvalifikacija.

Kvalifikacije se u NOKS-u svrstavaju u osam (8) nivoa i četiri (4) podnivoa:

- 1) prvi nivo (nivo1), koji se stiče završavanjem osnovnog obrazovanja i vaspitanja, osnovnog obrazovanja odraslih, osnovnog muzičkog, odnosno osnovnog baletskog obrazovanja i vaspitanja;
- 2) drugi nivo (nivo 2), koji se stiče stručnim osposobljavanjem, u trajanju do jedne godine, obrazovanjem za rad u trajanju do dve godine, odnosno neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od 120-360 sati obuke. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 1 NOKS-a;
- 3) treći nivo (nivo 3), koji se stiče završavanjem srednjeg stručnog obrazovanja u trogodišnjem trajanju, odnosno neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od najmanje 960 sati obuke. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 1 NOKS-a;
- 4) četvrti nivo (nivo 4), koji se stiče završavanjem srednjeg obrazovanja u četvorogodišnjem trajanju (stručno, umetničko, odnosno gimnazijsko). Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 1 NOKS-a;
- 5) peti nivo (nivo 5), koji se stiče završavanjem majstorskog, odnosno specijalističkog obrazovanja u trajanju od dve, odnosno jedne godine i neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od najmanje šest meseci. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 3, odnosno nivo 4 NOKS-a, a za sticanje kroz neformalno obrazovanje odraslih prethodno stečen nivo 4 NOKS-a;
- 6) šesti nivo, podnivo jedan (nivo 6.1), koji se stiče završavanjem osnovnih akademskih studija (u daljem tekstu: OAS) obima od najmanje 180 ESPB bodova, odnosno osnovnih strukovnih studija (u daljem tekstu: OSS) obima od 180 ESPB bodova. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 4 NOKS-a i položena opšta, stručna odnosno umetnička matura, u skladu sa zakonima koji uređuju srednje obrazovanje i vaspitanje i visoko obrazovanje;
- 7) šesti nivo, podnivo dva (nivo 6.2), koji se stiče završavanjem OAS obima od najmanje 240 ESPB bodova, odnosno specijalističkih strukovnih studija obima od najmanje 60 ESPB bodova. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 4 NOKS i položena opšta, stručna odnosno umetnička matura, u skladu sa zakonima koji uređuju srednje obrazovanje i vaspitanje i visoko obrazovanje, odnosno nivo 6.1 (OSS obima 180 ESPB bodova);
- 8) sedmi nivo, podnivo jedan (nivo 7.1), koji se stiče završavanjem integrisanih akademskih studija obima od 300 do 360 ESPB bodova, master akademskih studija (u daljem tekstu: MAS) obima od najmanje 60 ESPB bodova, uz prethodno ostvarene OAS obima 240 ESPB, MAS obima od najmanje 120 ESPB (uz prethodno ostvarene OAS obima 180 ESPB), odnosno master strukovnih studija obima od najmanje 120 ESPB bodova (uz prethodno ostvarene OSS obima 180 ESPB bodova);

9) sedmi nivo, podnivo dva (nivo 7.2), koji se stiče završavanjem specijalističkih akademskih studija obima od najmanje 60 ESPB bodova (uz prethodno ostvarene master akademske studije);

10) osmi nivo (nivo 8), koji se stiče završavanjem doktorskih studija obima 180 ESPB bodova (uz prethodno završene integrisane akademske, odnosno master akademske studije).

Nivoi NOKS-a za pojedinačne kvalifikacije, u Registru i javnim ispravama označavaju se uz navođenje vrste kvalifikacije, i to:

1) podnivo 6.1 stečen završavanjem osnovnih akademskih studija obima od najmanje 180 ESPB bodova, označava se sa 6.1 A;

2) podnivo 6.1 stečen završavanjem osnovnih strukovnih studija obima 180 ESPB bodova označava se sa 6.1;

3) podnivo 6.2 stečen završavanjem osnovnih akademskih studija obima od najmanje 240 ESPB bodova, označava se sa 6.2 A;

4) podnivo 6.2 stečen završavanjem specijalističkih strukovnih studija obima 60 ESPB bodova, označava se sa 6.2 S;

5) podnivo 7.1 stečen završavanjem integrisanih akademskih studija obima od 300 do 360 ESPB bodova i master akademskih studija, označava se sa 7.1 A;

6) podnivo 7.1 stečen završavanjem master strukovnih studija označava se sa 7.1.

Deskriptori nivoa kvalifikacija

NIVO	ZNANJE	VEŠTINE	SPOSOBNOSTI I STAVOVI
	Lice sa stečenim nivoom kvalifikacije:		
1.	Poseduje osnovna opšta znanja koja omogućuju dalje učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje jednostavnih predvidivih zadataka	Obavlja zadatke ili uči prema jednostavnim usmenim i pisanim uputstvima, uz neposredni nadzor
2.	Poseduje opšta i stručna znanja o činjenicama i osnovnim principima potrebnim za rad i/ili učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje manje složenih, unapred utvrđenih operativnih poslova; Rukuje alatima i mašinama uz detaljna tehnička uputstva koristeći propisane materijale za rad	Obavlja poslove u skladu sa utvrđenim tehničko-tehnološkim postupcima, uz povremeni nadzor; Odgovorno je za primenu utvrđenih postupaka, sredstava i organizaciju sopstvenog rada
3.	Poseduje opšta i stručna znanja o činjenicama, osnovnim principima i procesima potrebnim za rad i/ili učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje srednje složenih, raznovrsnih, povremeno nestandardnih operativnih poslova; Prikuplja i vrši izbor relevantnih informacija; Rukuje specijalizovanom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale	Obavlja poslove samostalno u skladu sa tehničko-tehnološkim procedurama; Organizuje sopstveni rad i/ili rad drugih; Odgovorno je za primenu procedura i sredstava sopstvenog rada; Preduzimljiv je u radu

4.	Poseduje sistematizovana i celovita znanja potrebna za rad i/ili učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje složenih, raznovrsnih, učestalo nestandardnih poslova koristeći različite metode i tehnike; Vrši kritički odabir relevantnih informacija prikupljenih iz različitih izvora radi primene u radu ili učenju; Rukuje različitom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale	Obavlja poslove samostalno uz povremene konsultacije; Organizuje i kontroliše sopstveni rad i/ili rad manje grupe; Uočava probleme i učestvuje u njihovom rešavanju; Odgovoran je za izbor postupaka i sredstava za sopstveni rad i/ili rad drugih
5.	Poseduje specijalizovana stručna znanja potrebna za rad	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje složenih, specifičnih i uglavnom nestandardnih poslova koji zahtevaju učestvovanje u kreiranju novih rešenja; Rukuje specijalizovanom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale	Obavlja poslove sa velikom samostalnošću u odlučivanju; Vrši organizovanje, kontrolisanje i vrednovanje sopstvenog rada i/ili rada drugih, kao i obučavanje drugih za rad; Preuzima odgovornost za određivanje sopstvenog načina i metoda rada, kao i za operativni rad drugih; Ispoljava preduzimljivost za unapređivanje procesa rada i rešavanje problema u nepredvidivim situacijama
6.1	Poseduje napredna akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada	Rešava složene probleme u oblasti učenja i/ili rada u standardnim uslovima; Primenjuje veštine uspešne komunikacije u interakciji i saradnji sa drugima iz različitih društvenih grupa; Koristi opremu, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada	Preduzimljiv je u rešavanju problema u standardnim uslovima; Vodi složene projekte samostalno i sa punom odgovornošću; Primenjuje etičke standarde svoje profesije; Organizuje, kontroliše i obučava druge za rad; Analizira i vrednuje različite koncepte, modele i principe teorije i prakse; Ispoljava pozitivan odnos prema značaju celoživotnog učenja u ličnom i profesionalnom razvoju
6.2	Poseduje napredna akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i	Rešava složene probleme u oblasti učenja i/ili rada u nestandardnim uslovima;	Preduzimljiv je u rešavanju problema u nestandardnim uslovima; Vodi složene

	<p>processe uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada</p>	<p>Primenjuje veštine uspešne komunikacije u interakciji i saradnji sa drugima iz različitih društvenih grupa; Koristi opremu, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada</p>	<p>projekte samostalno i sa punom odgovornošću; Primenjuje etičke standarde svoje profesije; Organizuje, kontroliše i obučava druge za rad; Analizira i vrednuje različite koncepte, modele i principe teorije i prakse unapređujući postojeću praksu; Ispoljava pozitivan odnos prema značaju celoživotnog učenja u ličnom i profesionalnom razvoju</p>
7.1	<p>Poseduje visoko specijalizovana akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije i principe, processe uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada</p>	<p>Rešava složene probleme na inovativan način koji doprinosi razvoju u oblasti učenja i/ili rada; Upravlja i vodi složenu komunikaciju, interakciju i saradnju sa drugima iz različitih društvenih grupa; Primenjuje složene metode, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada</p>	<p>Deluje preduzetnički i preuzima rukovodeće poslove; Samostalno i sa punom odgovornošću vodi najsloženije projekte; Planira i realizuje naučna i/ili primenjena istraživanja; Kontrolise rad i vrednuje rezultate drugih radi unapređivanja postojeće prakse</p>
7.2	<p>Poseduje usko specijalizovana akademska znanja koja se odnose na teorije i principe, processe uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada</p>	<p>Rešava složene probleme na inovativan način koji doprinosi razvoju u oblasti rada; Upravlja i vodi složenu komunikaciju, interakciju i saradnju sa drugima iz različitih društvenih grupa; Primenjuje složene metode, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada</p>	<p>Deluje preduzetnički i preuzima rukovodeće poslove; Samostalno i sa punom odgovornošću vodi najsloženije projekte; Kontrolise rad i vrednuje rezultate drugih radi unapređivanja postojeće prakse</p>
8.	<p>Poseduje vrhunska teorijska i praktična znanja potrebna za kritičku analizu i originalna istraživanja u fundamentalnim i primenjenim oblastima nauke sa svrhom proširivanja i redefinisavanja postojećih znanja, nauke ili oblasti rada</p>	<p>Primenjuje napredne i specijalizovane veštine i tehnike potrebne za rešavanje ključnih problema u istraživanju i za proširivanje i redefinisavanje postojećeg znanja ili oblasti rada; Primenjuje veštine komunikacije za objašnjavanje i kritiku teorija, metodologija i zaključaka, kao i predstavljanje rezultata</p>	<p>Samostalno vrednuje savremene rezultate i dostignuća u cilju unapređenja postojećih i stvaranja novih modela, koncepata, ideja i teorija; Ispoljava inovativnost, naučni i profesionalni integritet i predanost razvoju novih ideja i/ili</p>

		<p>istraživanja u odnosu na međunarodne standarde i naučnu zajednicu; Razvija nove alate, instrumente i uređaje relevantne za oblast nauke i rada</p>	<p>procesa koji su u središtu konteksta rada ili nauke, kroz princip samovrednovanja svoga rada i dostignuća; Dizajnira, analizira i implementira istraživanja koja čine značajan i originalni doprinos opštem znanju i/ili profesionalnoj praksi; Upravlja interdisciplinarnim i multidisciplinarnim projektima; Sposoban je da samostalno pokrene nacionalnu i internacionalnu saradnju u nauci i razvoju</p>
--	--	---	---

Prema vrsti, kvalifikacije se u NOKS-u razvrstavaju na:

- 1) opšte - osnovno obrazovanje i vaspitanje i gimnazijsko obrazovanje i vaspitanje koje obuhvata sve tipove i smerove gimnazija kao i specijalizovane gimnazije, u skladu sa zakonima koji uređuju osnove sistema obrazovanja i vaspitanja, osnovno i srednje obrazovanje;
- 2) stručne - srednje stručno obrazovanje, srednje umetničko obrazovanje i obuke, u skladu sa zakonom koji uređuje osnove sistema obrazovanja i vaspitanja, stručno obrazovanje, dualno obrazovanje i obrazovanje odraslih;
- 3) akademske - visoko obrazovanje stečeno završavanjem osnovnih akademskih, master akademskih, specijalističkih akademskih i doktorskih studija, u skladu sa zakonom koji uređuje visoko obrazovanje;
- 4) strukovne - visoko obrazovanje stečeno na osnovnim strukovnim, specijalističkim strukovnim i master strukovnim studijama, u skladu sa zakonom koji uređuje visoko obrazovanje.

Sistem prema kome se kvalifikacije razvrstavaju i šifriraju u NOKS-u (KLASNOKS), usklađen je sa Međunarodnom standardnom klasifikacijom obrazovanja ISCED 13-F, i sadrži nazive sektora, užih sektora i podsektora obrazovanja i osposobljavanja u koje se kvalifikacije razvrstavaju i njihove numeričke oznake na osnovu kojih se utvrđuje šifra kvalifikacije. Povezivanje NOKS-a sa EQF je zvaničan postupak uspostavljanja odnosa između odgovarajućih nivoa ova dva sistema. Podatak o povezanosti nivoa NOKS-a sa nivoima EQF unosi se u odgovarajuću rubriku u javnoj ispravi o stečenoj kvalifikaciji na svim nivoima, u skladu sa zakonom i propisima koji uređuju sadržinu i izgled obrazaca javnih isprava u srednjem obrazovanju i vaspitanju, obrazovanju odraslih i visokom obrazovanju.

5. Obrazovanje za radno mesto/na radnom mestu (WBL) kao deo redovnog VET srednjeg obrazovanja

Obrazovanje za radno mesto/na radnom mestu je osnovni aspekt stručnog usavršavanja - direktno povezano sa misijom VET kako bi pomoglo učenicima da steknu znanja, veštine i kompetencije koje su neophodne u radu.

Razlikuju se tri glavna modela WBL:

1. Šema pripravništva koja je tipično poznata u Austriji i Nemačkoj kao "dualni sistem". Ona je fundamentalno zasnovana na integraciji kompanija kao pružaoca obuke i VET škola ili drugih obrazovnih institucija. U ovim programima učenici provode značajno vreme na obuci u kompanijama. Paralelno ili u periodima kada nisu u kompaniji, stiču se opšta i znanja o zanimanju i često komplementarne praktične veštine i ključne kompetencije (u VET školama ili drugim institucijama obrazovanja). Jedan od dvadeset zaposlenih je učenik (u Nemačkoj i Austriji), ali su brojke daleko manje u većini drugih Evropskih zemalja, sa manje od jednog pripravnika na svakog od sto zaposlenih (u 10 od 17 zemalja za koje su dostupni podaci) (Cedefop calculations based on Eurostat's Labour cost survey, 2008 data).

2. Drugi model obrazovanja za radno mesto/na radnom mestu je model VET u školi koji uključuje određene periode obuke u kompanijama. Periodi obuke u kompanijama obično pokrivaju stažiranje ili praksu koji su inkorporirani kao obavezni ili opcioni elementi programa VET koji vodi ka formalnim kvalifikacijama. Mogu biti različitog trajanja, ali obično predstavljaju manje od 50% trajanja programa obuke (često oko 25-30% ili manje). Oni su prvenstveno namenjeni efikasnoj tranziciji iz sveta obrazovanja u svet rada i omogućavaju mladima da se upoznaju sa svetom rada i na taj način olakšavaju njihov prelaz iz obrazovanja u zapošljavanje. U nekim zemljama ili u nekim obrazovnim programima, oni su preduslov za uspešnost završavanja VET obrazovanja.

3. Konačno, obrazovanje za radno mesto/na radnom mestu koje je integrisano u školski program, kroz on-site laboratorije, radionice, kuhinje, restorane, učeničku praksu, simulacije ili stvarna poslovna/industrijska zaduženja. Cilj je stvaranje realnog poslovnog okruženja, uspostavljanje kontakata i/ili saradnja sa pravim kompanijama ili klijentima, i razvijanje kompetencija preduzetništva. Link: (http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/work-based-learning-in-europe_en.pdf, jun 2013, pristupljeno april 2018)

Radna grupa za VET (ET 2020 Working Group on Vocational Education and Training - WG on VET) je u svom mandatu 2014-2015 definisala model 20 principa/smernica za postizanje visokih performansi kada je reč o praksi i obrazovanju za rad/na radnom mestu. Osnovna svrha je bio odgovor na postavljene ciljeve ET 2020, odnosno poziv vladama, socijalnim partnerima i pružaocima usluga stručnog obrazovanja da promovišu obrazovanje za rad/na radnom mestu u svim njegovim oblicima, sa posebnom pažnjom na praksu i stvaranje politika koje se na to odnose, i što je moguće efikasnije usmeravanje na potrebe tržišta rada. Obrazloženje je da je promovisanje obrazovanja za rad/na radu, uključujući i pripravništvo, može pomoći mladim ljudima u prelasku iz škole na radno mesto, unapređujući zapošljivost i samim tim doprinoseći smanjenju nezaposlenosti mladih. (High-performance apprenticeships & work-based learning: 20 guiding principles, ET 2020 WG VET 20 guiding principles publication_finalised_to EC_09 12 2015.pdf, pristupljeno april 2018).

Shvatanje potencijala programa obrazovanja zasnovanih na radu kao pokretaču produktivnosti zahteva pažljiv dizajn i podršku. Dužine obrazovanja za rad/na radu treba prilagoditi profilu povećanja produktivnosti. Programi koji su predugački za određeni skup veština mogu biti neprivaćni za učenike i trošiti javne resurse, ali oni koji su prekratki neće uspeti da privuku interesovanje poslodavca. Osigurati da dizajn programa obrazovanja zasnovan na radu balansira interese poslodavca i učenika, ključan je za uspešnu implementaciju. Pažljivo organizovanje onih koji realizuju obuku u kompanijama dok su na radnom mestu i integrisanje učenja u produktivan rad mogu doneti veće koristi za firme, istovremeno zadržavajući kvalitet učenja. Jačanje kapaciteta unutar preduzeća sa ciljem efikasnog upravljanja obrazovanjem za rad/na radu može pomoći u postizanju kvaliteta (www.oecd-ilibrary.org/education/work-train-win-work-based-learning-design-and-management-for-productivity_5j1z6rbns1g1-en, pristupljeno april 2018).

Takodje, za đake je praksa atraktivan oblik učenja, jer istovremeno poboljšavaju veštine i priprema ih za buduće karijere. Obično, državne institucije organizuju i finansiraju obrazovanje i obuku van radnog mesta, a poslodavci preuzimaju odgovornost za nadzor i obuku učenika tokom njihovog rada u tim kompanijama. Uključivanje kako javnih organa tako i poslodavaca u kreiranje i obezbeđivanje učenja za rad/na radu je ključno. Međutim,

uspešno uključivanje različitih aktera u stručno usavršavanje može biti izazov, jer zahteva pomirenje različitih interesa i pažljivu raspodelu troškova i koristi od realizacije programa obrazovanja za rad/na radu. Dobro razvijeni sistemi obrazovanja za rad/na radu za učenike su atraktivni, stvaraju vrednost za poslodavce i podržavaju ekonomski rast.

U jesen 2016. CEDEFOP je pozvao nacionalne VET eksperte da učestvuju u istraživanju koje se odnosilo na načine kako se u različitim državama shvata VET sistem (u smislu zvaničnih definicija i koncepta). Rezultati su pokazali razlike od države do države, ali se VET u najvećem delu razume kao specifično obrazovanje za obavljanje posla koje se stiče kako bi se obezbedila kompetentna radna snaga sa nižim stepenom obrazovanja od akademskog. Istraživanje je identifikovalo i dva glavna trenda: značajne varijetete u VET (u smislu provajdera, novoa i ciljnih grupa) i osnaživanja VET (obnovljeni akcenat na praksi i pojačanim elementima obrazovanja za rad/na radu). The changing nature and role of vocational education and training in Europe, Volume 2: results of a survey among European VET experts, <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5564>, pristupljeno april 2018.

Takođe, u toku je projekat Learning by doing (Učenje kroz rad). Izgradnja kapaciteta partnerskih institucija u dunavskom regionu u cilju efikasnije modernizacije sistema stručnog obrazovanja, sa ciljem unapređenja kapaciteta u oblasti stručnog obrazovanja kroz formiranje regionalnih, nacionalnih i transnacionalnih partnerstava kako bi se olakšala tranzicija ka sistemu stručnog obrazovanja zasnovanog na učenju kroz rad u zemljama Dunavskog regiona (<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/learning-by-doing> i <http://zuov.gov.rs/projekat-learning-by-doing>).

U Srbiji Zakon o dualnom obrazovanju je na snazi od 18.11.2017., a puna primena je od školske 2019/2020. godine ("Sl. glasnik RS", br. 101/2017). „Dualno obrazovanje” je model realizacije nastave u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja u kome se kroz teorijsku nastavu i vežbe u školi i učenje kroz rad kod poslodavca, stiču, usavršavaju, odnosno izgrađuju znanja, veštine, sposobnosti i stavovi (u daljem tekstu: kompetencije) u skladu sa standardom kvalifikacije i planom i programom nastave i učenja; "učenje kroz rad" je organizovan proces tokom koga učenici, pod vođstvom i nadzorom instruktora i koordinatora učenja kroz rad, u realnoj radnoj okolini kod poslodavca stiču kompetencije za rad u određenom zanimanju ili grupi zanimanja, Zakon o dualnom obrazovanju ("Sl. glasnik RS", br. 101/2017).

Obim učenja kroz rad iznosi najmanje 20 odsto, a najviše 80 odsto od ukupnog broja časova stručnih predmeta. Učenje kroz rad se realizuje tokom školske godine u periodu od osam do 20 časova, najduže šest sati dnevno, odnosno 30 sati nedeljno, i to kod jednog ili više poslodavaca.

U Sloveniji, kada je reč o VET planiranje, programiranje i pružanje stručnog i tehničkog obrazovanja su zajednička odgovornost socijalnih partnera (poslodavaca i sindikata) i države. Zajednički ciljevi i ciljevi srednjeg stručnog i tehničkog obrazovanja definisani su u zajedničkom kurikulumu. Ovaj dokument naglašava ciljeve dostizanja u interdisciplinarnim poljima i interesnim aktivnostima. Kratkoročni stručni programi bi trebalo da traju godinu i po dana za studente koji su završili osnovno obrazovanje, a dve i po godine za one bez osnovnog. Programi završavaju sa završnim ispitom. Sertifikat završnog ispita omogućava đacima da uđu na tržište rada ili da uđu prvu godinu u bilo koji drugi (viši) srednji stručni program.

Učenici koji su uspešno završili osnovnu školu mogu se upisati u trogodišnje srednje stručne programe. Do nedavno su nuđeni programi stručnog obrazovanja u dualnom sistemu, to je sistem prakse i/ili školskog sistema. Novi zakon o stručnom i tehničkom obrazovanju ukinuo je dualni sistem kao poseban put, pošto novi stručni i tehnički programi integrišu praktičnu obuku u kompanijama i praktičnu obuku koju škole i/ili međusobni centri obavljaju kao praktičnu nastavu. Sertifikat završnog ispita omogućava studentima da uđu na tržište rada ili da nastave školovanje u dvogodišnjim stručno-tehničkim programima koji su razvijeni kao nadogradnja stručnog obrazovanja. Ciljevi stručno-tehničkih programa su isti kao i programi tehničkog obrazovanja i vode obrazovnim kvalifikacijama na drugom nivou tehničkih programa, takođe poznatih kao tehnička kvalifikacija u određenoj oblasti (<http://www.ukom.gov.si>).

U Hrvatskoj trajanje strukovnog obrazovanja u srednjim školama najpre zavisi od vrste nastavnog plana i programa/kurikuluma, koji mogu trajati od jedne do pet godina. Nakon završetka srednje strukovne škole, u zavisnosti od završenog programa, moguće je uključiti se na tržište rada ili, uz ispunjenje određenih uslova, nastaviti obrazovanje na srednjoškolskom ili visokoškolskom nivou. Programi srednjeg strukovnog obrazovanja mogu biti: četvorogodišnji ili petogodišnji koji završavaju izradom i odbranom završnoga rada. Nakon završetka

ovakvog oblika obrazovanja moguće se zaposliti ili nastaviti obrazovanje na višim nivoima obrazovanja, uz uslov polaganja ispita državne mature; trogodišnji koji pripremaju učenika za rad u industriji, priveredi i u zanatstvu. (Vodič kroz sistem obrazovanja u Republici Hrvatskoj, https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sistem.pdf)

Strukovno obrazovanje u R. Hrvatskoj sprovodi se u ustanovama za strukovno obrazovanje i delom kod poslodavaca. Učenje temeljeno na radu (UTR) prisutno je u tri oblika² u strukovnim programima/kurikulumima:

- kombinovani programi ili praksa;
- u školi s periodima osposobljavanja kod poslodavca;
- integrisano u programu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Tabela broj 1. Vrste strukovnog obrazovanja u R. Hrvatskoj

Vrste strukovnog obrazovanja u RH	Modeli UTR-a		
	Kombinovani programi ili praksa	Razdoblja osposobljavanja kod poslodavca	Sprovodi u se školi
Trogodišnji programi obrazovanja za vezane zanate (UTR se sprovodi kroz praktičnu nastavu i vežbe kod licenciranog zanatlije i/ili pravne osobe i u školskim radionicama)	X		X
Trogodišnji industrijski i srodni programi obrazovanja (UTR se sprovodi kroz praktičnu nastavu i vežbe u školskim radionicama, kod poslodavaca i u školskim laboratorijima i kroz stručnu praksu koja se obavlja kod poslodavca (uključena u većinu programa)		X	X
Četvorogodišnji strukovni programi obrazovanja (UTR se sprovodi kroz praktičnu nastavu i vežbe u školskim radionicama i laboratorijima i kroz stručnu praksu koja se obavlja kod poslodavca (uključena u većinu programa)		X	X
Petogodišnji strukovni program obrazovanja – medicinska sestra opšte nege/medicinski tehničar opšte nege (UTR se sprovodi kroz vežbe u školskim praktikumima, laboratorijima i vežbe na klinikama).		X	X

Izvor. Program razvoja strukovnog obrazovanja i osposobljavanja 2016.-2020. (http://www.asoo.hr/UserDocImages/Program%20SOO_HR.pdf)

² Work-Based Learning in Europe, Practices and Policy Pointers, Europska komisija, 2013.

6. Mogućnosti majstorskih škola i Statistički podaci o VET i HVET (posebno majstorski ispiti) iz nacionalnih izvora

6.1. Preduslovi u vidu zakonske regulative

Srbija	Hrvatska	Slovenija
<p>Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013 i 101/2017). Čl. 4. U stručnoj školi mogu da se stiču specijalističko i majstorsko obrazovanje u trajanju od godinu dana do dve godine, i drugi oblici stručnog obrazovanja: obrazovanje za rad u trajanju od dve godine, stručno osposobljavanje i obuka do godinu dana. Čl. 33 Nakon završenog srednjeg obrazovanja i vaspitanja u školu može da se upiše lice radi prekvalifikacije, dokvalifikacije, specijalističkog ili majstorskog obrazovanja. Planom i programom nastave i učenja utvrđuju se uslovi za sticanje specijalističkog i majstorskog obrazovanja.</p> <p>Čl. 58 Srednje obrazovanje se završava polaganjem ispita na državnom nivou. Vrste ispita kojima se završava određeni nivo srednjeg obrazovanja su: opšta matura, stručna i umetnička matura, završni ispit srednjeg stručnog obrazovanja, specijalistički i majstorski ispit</p> <p>Program specijalističkog i majstorskog obrazovanja</p> <p>Član 67 Nakon savladanog programa specijalističkog, odnosno majstorskog obrazovanja odrasli polaže specijalistički, odnosno majstorski ispit. Majstorskim, odnosno specijalističkim ispitom proveravaju se znanja, veštine i stručne kompetencije odraslog za obavljanje poslova odgovarajućeg zanimanja, u skladu sa standardom kvalifikacije.</p> <p>Program specijalističkog, odnosno majstorskog ispita,</p>	<p>Majstorski ispiti su državno priznati ispiti, regulisani Zakonom o zanatu (Narodne novine broj 143/13) (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_143_3065.html) i Pravilnikom o postupku i načinu polaganja majstorskog ispita i ispita o stručnoj osposobljenosti (Narodne novine 88/02) (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_42_1419.html) .Zakon o obrtu (Narodne novine broj 143/13)</p> <p>Zanati kojim se kao uslov traži majstorski ispit ili ispit o stručnoj osposobljenosti jesu vezani zanati, a sadržani su u Pravilniku o vezanim i povlašćenim zanatima i načinu izdavanja povlastica (Narodne novine 42/2008, dalje u tekstu: Pravilnik o vezanim i povlašćenim zanatima). Osoba koja ne ispunjava uslov položenoga majstorskog ispita može obavljati vezani zanat ako na tim poslovima zaposli radnika s položenim majstorskim ispitom, u punom radnom vremenu. Zanatlija ne mora ispunjavati uslov položenoga majstorskog ispita kada obavlja delatnosti koje nisu obuhvaćene zanatom, ali služe obavljanju delatnosti obuhvaćene zanatom ili se uobičajeno obavljaju uz tu delatnost, ako ih obavlja u manjem obimu, odnosno ako ne predstavljaju pretežiti deo zanata.</p> <p>Pravna osoba koja obavlja delatnost za koju je kao uslov propisan položen majstorski ispit i izvodi praktičnu nastavu i vežbe prakse mora zaposliti najmanje jednog radnika koji ima položen majstorski ispit.</p>	<p>Zakonodavstvo u oblasti obrazovanja dostupno je na sajtu http://vww.mizs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/services_of_products_of_formatics/#c56 za srednje obrazovanje: http://www.mizs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi_s_podpisi_izobrazevanja/mediarna_solstvo/#c17052 VET je najvažniji : http://pisrs.si/Pis.veb/pregledPredpisa?id=ZAKO4325</p> <p>Zanatska i MSP komora ovlašćena je za izvođenje majstorskih ispita, koje sprovodi od 2000. godine za 52 majstorska zanimanja. majstorski ispiti se takođe sprovode za većinu deficitarnih profesija, za koje upisivanje u redovne programe obrazovanja nije moguće.</p> <p>Majstorski ispiti su regulisani Zakonom o stručnom i tehničkom obrazovanju http://pisrs.si/Pis.veb/pregledPredpisa?id=ZAKO4325 (u članu 3 - govori se o tome da se srednje stručno obrazovanje stiče i putem majstorski ispita). Zakon o stručnom i strukovnom obrazovanju u članu 19 daje mogućnost davanja javnog ovlašćenja za izvođenje majstorskih ispita, koji je u Sloveniji dodeljen zanatskoj i MSP komori. Majstorski ispiti su definisani Zakonom o zanatstvu http://vww.pisrs.si/Pis.veb/pregledPredpisa?id=ZAKO355 (članovi 26-30).</p>

po pribavljenom mišljenju Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, donosi ministar. Nakon položenog specijalističkog, odnosno majstorskog ispita, odraslom se izdaje javna isprava, u skladu sa ovim zakonom. Čl.79 Škola izdaje diplomu za stečeno obrazovanje za rad u trajanju od dve godine i diplomu o stečenom srednjem obrazovanju i vaspitanju, o završenom majstorskom obrazovanju i završenom specijalističkom obrazovanju.

ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA, ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017 i 27/2018 - dr. zakoni)

Čl. 4 Lice koje je steklo srednje obrazovanje, a želi da se prekvalifikuje ili dokvalifikuje, stekne specijalističko ili majstorsko obrazovanje, plaća školarinu.

Čl. 19. Nakon završenog srednjeg obrazovanja i vaspitanja u srednju školu može da se upiše lice radi prekvalifikacije, dokvalifikacije, specijalističkog ili majstorskog obrazovanja, u skladu sa posebnim zakonom. Čl. 32 Radi praćenja, omogućavanja razvoja i unapređivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja obrazuju se: Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih - za srednje stručno obrazovanje i vaspitanje, specijalističko i majstorsko obrazovanje, obrazovanje odraslih, obrazovanje za rad, stručno osposobljavanje i obuku. Čl. 36 učestvuje u pripremi strategije razvoja i unapređivanja kvaliteta stručnog obrazovanja, a posebno srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja, obrazovanja odraslih, specijalističkog i majstorskog obrazovanja, srednjeg stručnog obrazovanja i obuka lica sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i drugih oblika stručnog obrazovanja (formalnog i neformalnog). Čl 41. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, u okviru Centra za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih

obavlja stručne poslove... pripremu programa majstorskog i specijalističkog obrazovanja i njihovih ispita. Ostale zakonske norme se mogu naći u navedenim zakonima.		
---	--	--

6.2. Postojeće edukacije i njihova struktura kao priprema za majstorske ispite

Srbija	Hrvatska	Slovenija
<p>U srednju stručnu školu radi sticanja specijalizacije, može da se upiše kandidat koji ima završenu odgovarajuću školu i ima najmanje dve godine radnog iskustva i ono traje jednu ili dve godine.</p> <p>Po završetku programa specijalističkog, odnosno majstorskog obrazovanja polaže se ispit na kojem se proveravaju veštine i znanja potrebne za obavljanje zanimanja za koje se kandidat prijavio. Program majstorskog ispita donosi ministar na predlog Saveta za stručno obrazovanje. Nakon položenog ispita kandidatu se izdaje javna isprava koja to potvrđuje u skladu sa zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju.</p> <p>Primer: http://www.ssdositej.edu.rs/specijalisticko-skolovanje/</p> <p>Posebni programi za obrazovanje odraslih u dvogodišnjem i trogodišnjem trajanju, programi stručnog osposobljavanja, specijalističkog, odnosno majstorskog obrazovanja, programi obuke i drugi programi za obrazovanje odraslih ostvaruju se u srednjoj školi, odnosno srednjoj školi za obrazovanje odraslih.</p> <p>Škola u toku godine vrši upis kandidata radi sticanja specijalističkog, odnosno majstorskog obrazovanja,</p>	<p>Pripreme za majstorske ispite na području delovanja Obrtničke komore Zagreb organizuje i sprovodi Obrtničko učilište – ustanova za obrazovanje odraslih. Pripreme se provode dva puta godišnje, neposredno pre rokova za majstorske ispite: u jesenjem ispitnom roku (oktobar-decmar) i u prolećem ispitnom roku (mart-maj).</p> <p>Pripreme se organiziraju za sva 3 teoretska dela majstorskog ispita, dok se za praktični deo majstorskog ispita pripreme ne sprovode. Pripreme su organizovane u sledećem trajanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Privreda - 30 nastavnih časova • Pravo i pravni propisi - 30 nastavnih časova • Radna pedagogija - 30 nastavnih časova • Stručna teorija - zavisno od broja polaznika po zanimanju. Ako je jedan polaznik po zanimanju, nastava se organizuje u trajanju od 15 nastavnih časova, a ako je više polaznika, nastava se organizuje najčešće u trajanju od 20 nastavnih časova. <p>Ipak, navedena satnica nije određena i prilagođava se broju/znanju/potrebama/zahtevima polaznika. Takođe, neposredno pre samih ispita se organizuje ponavljanje kako bi polaznici osvežili i utvrdili gradivo.</p> <p>Uz dostupnu literaturu, polaznicima na raspolaganju stoje i skripte i prezentacije koje pripremaju nastavnici. Svaki polaznik dobija i ispitna pitanja iz svakog predmeta i za svako zanimanje. Stručna teorija vezana za svako</p>	<p>Pripremni seminari za pojedine delove majstorskih ispita: pripremni seminari za obavljanje pojedinačnih delova majstorskih studija za kandidate nisu obavezni, ali preporučuju se da olakšaju polaganje ispita i da se dobiju šira i korisna znanja. Pripremni seminari za izvođenje majstorskog ispita organizuje Obrazovni centar u zanatskoj i MSP komori. Učesnici obično dobijaju dodatni materijal za obuku i sadrže o predavanjima. U skladu sa Zakonom o stručnom i tehničkom obrazovanju, ove zadatke bi mogli da obavljaju centri za obuku među preduzećima.</p>

<p>stručne osposobljenosti, prekvalifikacije, dokvalifikacije i obuke, uz saglasnost Ministarstva.</p> <p>U srednju stručnu školu radi sticanja specijalizacije, može da se upiše kandidat koji ima završenu odgovarajuću školu i ima najmanje dve godine radnog iskustva i ono traje jednu ili dve godine.</p> <p>Po završetku programa specijalističkog, odnosno majstorskog obrazovanja, polaže se ispit na kojem se proveravaju veštine i znanja potrebne za obavljanje zanimanja za koje se kandidat prijavio. Program majstorskog ispita donosi ministar na predlog Saveta za stručno obrazovanje. Nakon položenog ispita kandidatu se izdaje javna isprava koja to potvrđuje u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju.</p> <p>Kandidati se mogu upisati na sledeće obrazovne profile radi sticanja specijalističkog obrazovanja.</p> <p>Mehaničar alatnih mašina – specijalista V; Mehaničar termoenergetskih postrojenja – specijalista V; Elektroenergetičar za mreže i postrojenja – specijalista V; Optometrista – specijalista V.</p> <p>Primer: http://www.tsz.edu.rs Škola je verifikovana rešenjem Ministarstva prosvete za sledeće programe specijalističkog obrazovanja (V stepen stručne spreme): Područje rada: Elektrotehnika Obrazovni profili: elektroenergetičar za mreže i postrojenja elektroenergetičar za električne instalacije</p>	<p>zanimanje sprovodi se na temelju ispitnog kataloga majstorskog ispita i nastavnici s polaznicima obrađuju pitanja i odgovore.</p> <p>Dosadašnje evaluacije su pokazale da su polaznici zadovoljni s dobijenim znanjem na pripremama i da je prolaznost na majstorskom ispitu naročito dobra.</p> <p>Pripreme se na sličan način organiziraju i na području delovanja Obrtničke komore Koprivničko-križevačke županije, a organizuje ih Obrtničko učilište POUKA. Pripreme se održavaju četiri puta godišnje, pre svakog ispitnog roka, a također se sastoje od tri modula (stručno-teorijski 15 časova, privreda i pravni propisi 20 časova, radna pedagogija 20 časova). Nastava se realizuje u periodu od 3 nedelje, svake nedelje po jedan modul. Svi polaznici dobivaju potrebnu stručnu literaturu i priručnike kako bi mogli pratiti predavanja. Raspored predavanja prilagođava se svakoj grupi, a kako se uglavnom radi o zaposlenim polaznicima, nastava se u većini slučajeva organizuje u poslepodnevnim tj. večernjim časovima. Pre samog polaganja pismenih delova ispita za svaki se modul organizuje i ponavljanje gradiva (9 časova) kako bi se proverio nivo znanja i usvojenih sadržaja. Po završetku pripreme nastave polaznici ispunjavaju anonimni anketni upitnik kako bi se utvrdilo njihovo zadovoljstvo realizovanim programom.</p>	
---	---	--

<p>Primer: http://www.22oktobar.rs Specijalizacija je za učenike sa završenom osnovnom školom i srednjim obrazovanjem u trajanju od tri ili četiri godine za koji postoji specijalizacija u trajanju od godinu dana (takozvani „peti stepen“) Naša škola je registrovana za sledeće profile specijalizacije: svi profili su u trajanju od jedne godine automehaničar – specijalista autolimar – specijalista mehaničar gaso i pneumoenergetskih postrojenja – specijalista instalater grejanja i klimatizacije – specijalista metalostrugar – specijalista metaloglodač – specijalista bravar – specijalista mehaničar alatnih mašina – specijalista mehaničar gaso i pneumoenergetskih postrojenja – specijalista kuvar – specijalista konobar – specijalista trgovački menadžer</p>		
---	--	--

6.3. Postojeće inicijative za unapređenjem majstorskih ispita

Srbija	Hrvatska	Slovenija
<p>AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA OBRAZOVANJA U SRBIJI DO 2020. GODINE, Vlada je usvojila, na sednici od 25. oktobra 2012. godine, Strategiju razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine. Strategija je objavljena u „Službenom glasniku Republike Srbije“, broj 107/12. Strategija se bavi utvrđivanjem svrhe, ciljeva, pravaca, instrumenata i mehanizama razvoja sistema obrazovanja u Republici Srbiji do 2020. godine.</p>	<p>Izražena je potreba inoviranja trenutno važećih programa majstorskih ispita s obzirom na razvoj tehnologije i potrebe tržišta rada i privrede od njihovog donošenja. Majstorska zvanja su ujedno i regulisane profesije u Republici Hrvatskoj. U skladu sa započetim procesima celovite kurikularne reforme koja obuhvata sve nivoe obrazovanja nužno je odgovarajuće prilagoditi sistem majstorskih ispita, a posebno koristeći instrumente HKO-a.</p>	<p>Nema inicijativa za poboljšanje uslova za obavljanje majstorskih ispita. U Sloveniji, majstorske ispite polaže veoma mali broj ljudi - na godišnjem nivou od cca. 30 ljudi, tako da nema posebnih inicijativa. Međutim, u slučaju dokazanog interesa od strane profesije (pojedinačne aktivnosti), novi programi ili novi majstorski nazivi su upisani.</p>

<p>PU-ST02 aktivnost predviđa Uvođenje majstorskog obrazovanja. Instrumenti implementacije su utvrđivanje sistema majstorskog obrazovanja (učesnici, institucije, zakonski osnov, finansiranje); izrada pojedinačnih programa majstorskog obrazovanja i majstorskog ispita; sertifikacija i akreditacija majstora – instruktora. Predviđeni ishodi: Uspostavljen sistem zanatskog/majstorskog obrazovanja usaglašeni sa potrebama tržišta; Uspostavljen sistem akreditacije majstora. Indikatori praćenja napretka: broj lica sa položenim majstorskim ispitom; broj majstora akreditovanih za instruktore u zanatskom obrazovanju. Plan realizacije je do maja 2020 a nosioci su MPNTR, ZOUV, MPR, PKS, MRZSPB</p>	<p>Kriterijumi za definisanje majstorskih zvanja svakako bi se trebali temeljiti na kompleksnosti delatnosti, zahtevnosti obrazovanja za pojedino zanimanje, zaštiti zdravlja i sigurnosti klijenata, mogućnosti povreda na radu i potrebi za osiguranjem kvalitetne radne snage u zanatstvu, ali i privredi u celini.</p> <p>Navedenim se obezbeđuje da se sa i preko kvalifikacionog instrumenta majstorskog ispita daju odlučujući impulsi obezbeđenju potrebne radne snage za privredu i tržište rada i garantuje nivo snage i delotvornosti zanatstva.</p>	
---	---	--

6.4. Relevantnost programa i uvođenje inovativnosti posebno u vidu trostruke veze (triple helix-Odnos škola-privreda-država)

Srbija	Hrvatska (prilog 3)	Slovenija
<p>U Srbiji se stvaraju institucionalni i ekonomski uslovi za primenu novih modela obrazovanja koji će omogućiti brže zapošljavanje mladih i biti podsticaj razvoju privrede. Prednosti dualnog modela obrazovanja kadrova su višestruke i za učenike i za privredu i za društvo: učenici po završetku škole najčešće ostaju da rade u preduzeću u kome su bili na obuci, kompanije radije ulažu u učenika koga kroz obuku na radnom mestu profilišu prema svom poslovnom procesu, nego u prekvalifikaciji nekoga sa tržišta rada, a društvo – radnu snagu obrazuje u potpunosti u skladu sa potrebama privrede (www.psk.rs)</p>	<p>Programi majstorskih ispita su izrađivani od strane radnih grupa koje su uključivale predstavnike zanatlija i predstavnike nastavnika strukovnih predmeta. Proces izrade programa koordinisali su Hrvatska obrtnička komora i Ministarstvo nadležno za obrt.</p>	<p>Sprovođenje majstorskih ispita je u nadležnosti privrede - javnog autoriteta zanatske i MSP komore stoga se stalno prilagođavaju promenama na tržištu u smislu inovativnog pristupa izvođenju majstorskih obuka i ispita.</p>

6.5. Preduslovi za pristup ispitu

Srbija	Hrvatska	Slovenija
<p>Planom i programom nastave i učenja utvrđuju se uslovi za sticanje specijalističkog i majstorskog obrazovanja.</p> <p>Nakon savladanog programa specijalističkog, odnosno majstorskog obrazovanja odrasli polaže specijalistički, odnosno majstorski ispit.</p> <p>Majstorskim, odnosno specijalističkim ispitom proveravaju se znanja, veštine i stručne kompetencije odraslog za obavljanje poslova odgovarajućeg zanimanja, u skladu sa standardom kvalifikacije.</p> <p>Program specijalističkog, odnosno majstorskog ispita, po pribavljenom mišljenju Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, donosi ministar.</p> <p>Nakon položenog specijalističkog, odnosno majstorskog ispita, odraslom se izdaje javna isprava, u skladu sa ovim zakonom.</p> <p>ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU I VASPITANJU ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013 i 01/2017)</p>	<p>Preduslovi za pristupanje majstorskom ispitu su sledeći:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Majstorskom ispitu mogu pristupiti osobe koje nakon položenog pomoćničkog ispita imaju najmanje dve godine radnog iskustva u zanimanju za koje žele polagati majstorski ispit. • Majstorskom ispitu mogu pristupiti i osobe koje nakon završetka neodgovarajućeg srednje strukovnog obrazovanja, opšte srednjoškolskog obrazovanja ili obrazovanja u umetničkim srednjim školama, imaju najmanje tri godine radnog iskustva u zanimanju za koje žele polagati majstorski ispit. • Majstorskom ispitu mogu pristupiti i osobe s položenim pomoćničkim ispitom u odgovarajućem zanimanju i završenim obrazovanjem u majstorskoj školi u trajanju od godine dana. • Majstorskom ispitu mogu pristupiti i osobe koje su stekle odgovarajuću srednju stručnu spremu do školske godine 1999/2000., ako na dan pristupanja ispitu imaju najmanje dve godine radnog iskustva u zanimanju za koje žele polagati majstorski ispit. • Majstorskom ispitu mogu pristupiti i osobe s neodgovarajućim srednje strukovnim ili opšim srednje školskim obrazovanjem i obrazovanjem u umetničkim srednjim školama ako na dan pristupanja ispitu imaju najmanje godinu dana radnog iskustva u zanimanju za koje žele polagati majstorski ispit i završeno obrazovanje u majstorskoj školi u trajanju od godine dana. <p>Prava koja su priznata osobama koje imaju majstorski ispit priznaju se i osobama koje na dan 1. Jul 1994. godine kada se počeo primenjivati prethodni Zakon o obrtu (Narodne novine broj: 77/93) imaju odgovarajuće srednje strukovno obrazovanje i</p>	<p>Majstorski ispiti se regulišu članom 28. Zakona o zanatstvu. Pravo na pristup majstorskom ispitu ima onaj koji ispunjava jedan od sledećih uslova:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stekao srednju stručnu spremu (u bilo kom smeru) I ima najmanje tri godine iskustva u polju u kojem želi da položi majstorski ispit; • stekao strukovnu stručnu spremu (u bilo kom smeru) I ima najmanje dve godine iskustva na polju u kojem želi da položi majstorski ispit; • stekao višu ili višu stručnu spremu (u bilo kom smeru) I ima godinu dana iskustva u polju u kojem želi da položi majstorski ispit. <p>http://vvv.ozs.si/Za%C4%8Dlane/Izobra%C5%BEevalnicenter/Mojstrskiizpiti.aspx</p>

najmanje pet godina radnog iskustva u obavljanju delatnosti za koju se traži majstorski ispit. Međutim, navedenim osobama ne daje se pravo na isticanje majstorskog naslova.

Na majstorskom ispitu ispitanik dokazuje praktične veštine i sposobnosti, stručno-teorijska znanja preko potrebna za vešto obavljanje poslova primerenih zanatu, znanja iz privrede i pravnih propisa potrebnih za samostalno obavljanje zanata i znanja potrebna za poučavanje učenika.

Majstorski ispit polaže se pred komisijom koju osniva Hrvatska obrtnička komora, prema programu koji donosi ministar nadležan za zanat nakon pribavljenog mišljenja Hrvatske obrtničke komore.

Hrvatska obrtnička komora osniva komisije za polaganje majstorskih ispita zavisno od vrste i broja zanata. Nadzor nad zakonitošću organizovanja i sprovođenja majstorskih ispita i stručni nadzor sprovodi Ministarstvo nadležno za obrt.

Postupak i način osnivanja majstorske škole propisuje pravilnikom ministar zanata uz prethodnu suglasnost Ministarstva nadležnog za obrazovanje i prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatske obrtničke komore. Međutim takav pravilnik do danas nije donesen.

Priznavanje međunarodnih stručnih kvalifikacija o stečenom majstorskom zvanju i njezinih pojedinih delova radi obavljanja regulisane profesije u području vezanih zanata obavlja Ministarstvo nadležno za obrt.

Izdavanje diplome o majstorskom zvanju jedna je od javnih ovlašćenja Hrvatske obrtničke komore.

Pravilnik o postupku i načinu polaganja majstorskog ispita i ispita o stručnoj osposobljenosti (Narodne novine 88/02)

Ovim Pravilnikom propisan je postupak i način polaganja majstorskog ispita i ispita o stručnoj osposobljenosti. Majstorski ispit i ispit o stručnoj osposobljenosti polažu se za vezane zanate,

propisane odredbama Pravilnika o vezanim i povlašćenim zanatima.

Majstorski ispit je javan, a polaže se pred petočlanom komisijom. Hrvatska obrtnička komora osniva komisiju, organizuje i sprovodi majstorske ispite.

Ispitna komisija se sastoji od:

- predsednika,
- zamenika predsednika koji je ispitivač za stručno-teorijski deo majstorskog ispita,
- ispitivača za praktični deo majstorskog ispita,
- ispitivača za područje privrede i pravnih propisa o obavljanju zanata i poslovnim knjigama
- ispitivača za područje osnova podučavanja đaka na praksi.

Ispitna komisija obavlja sledeće poslove:

- utvrđuje mesta polaganja majstorskog ispita,
- utvrđuje ispunjenje uslova za pristupanje majstorskom ispitu,
- utvrđuje zadatke praktičnog rada,
- utvrđuje pitanja za usmeni deo majstorskog ispita,
- utvrđuje popis ispitanika za majstorski ispit,
- utvrđuje raspored pojedinih delova majstorskog ispita,
- sprovodi ispite i ocenjuje ispitanike,
- utvrđuje opšti uspeh majstorskog ispita.

Majstorski ispit polaže se u četiri ispitna roka i izvan rokova kada se za jedno zanimanje prijavi najmanje deset ispitanika.

Majstorski ispit polaže se prema programu polaganja majstorskog ispita koji donosi ministar za obrt, malo i srednje poduzetništvo.

Ispit se sastoji od četiri dela:

- izrade praktičnog zadatka i/ili radne probe,

- provere stručno-teorijskih znanja potrebnih za vešto obavljanje poslova primerenih zanatu,
- provere znanja u području privrede i pravnih propisa o obavljanju zanata i poslovnim knjigama,
- osnovnih znanja potrebnih za podučavanje đaka na praksi.

Na praktičnom delu majstorskog ispita ispitanik izrađuje jedan ili više predmeta odnosno obavlja uslugu koju mu odredi ispitna komisija, ako je to propisano programom majstorskog ispita. Izrada predmeta odnosno davanje usluge obavlja se u zanatu ili u trgovačkom društvu koje posluje na zanatski način u kojem je polaznik zaposlen ili na drugom odgovarajućem mestu koje odredi ispitna komisija. Nakon predaje izrađenog predmeta odnosno obavljene usluge, u roku koji odredi ispitna komisija, rad se ocenjuje. Ako je ispitaniku rad pozitivno ocenjen, a kada je to propisano programom, ispitanik se upućuje na radnu probu kojom se utvrđuju veštine i samostalnost u obavljanju posla. Radna proba izvodi se u zanatu, trgovačkom društvu ili na drugom odgovarajućem mestu koje odredi ispitna komisija.

Izradu praktičnog zadatka i radne probe nadziru najmanje tri člana ispitne komisije i to predsednik, zamenik predsednika i ispitivač za praktični deo ispita u vremenu koje utvrđuje ispitna komisija. Ocenjivanje praktičnog rada i radne probe obavljaju prisutni članovi ispitne komisije, samostalno, prema ocenjivačkom listu koji utvrđuje ispitna komisija. Konačna ocena donosi se uz saglasnost prisutnih članova ispitne komisije.

Nakon uspešno položenog praktičnog dela majstorskog ispita ispitanik može pristupiti ostalim delovima ispita. Ako ispitanik ne položi praktični deo

	<p>majstorskog ispita, upućuje se na ponavljanje u idućem ispitnom roku uz obavezno zadavanje novog zadatka za izradu praktičnog rada i/ili nove radne probe.</p> <p>Stručno-teorijski deo majstorskog ispita, deo ispita iz područja privrede i pravnih propisa i deo ispita iz osnovnih znanja potrebnih za podučavanje đaka na praksi polažu se pismeno.</p> <p>Ispitna pitanja i zadatke za delove majstorskog ispita određuje Hrvatska obrtnička komora u skladu s programom majstorskog ispita. Hrvatska obrtnička komora dostavlja predsednicima ispitnih komisija zadatke i pitanja za delove majstorskog ispita najkasnije tri dana pre početka ispita.</p> <p>Ispit iz osnova podučavanja đaka na praksi polaže se i praktično, što obuhvata pismenu pripremu i izvođenje praktične obuke đaka na praksi. Na praktičnom delu proveravaju se znanja i sposobnosti ispitanika u podučavanju djaka na praksi na temelju izrađene pismene pripreme, a prate ga i ocenjuju najmanje tri člana ispitne komisije, i to predsednik, zamenik predsednika i ispitivač za osnove podučavanja đaka na praksi.</p> <p>Ispitna komisija utvrđuje konačni uspjeh majstorskog ispita dvotrećinskom većinom glasova svih članova ispitne komisije. Ako se članovi ispitne komisije ne slože u donošenju konačnog uspeha, odlučujući je glas predsednika ispitne komisije.</p> <p>Ispitanik koji nije zadovoljan odlukom ispitne komisije ima pravo prigovora u roku od 24 časa od dostavljanja obaveštenja o uspehu.</p> <p>Ispitaniku koji je položio majstorski ispit izdaje se potvrda o položenom ispitu i diploma o majstorskom zvanju.</p> <p>O položenim majstorskim ispitima evidenciju vodi Hrvatska obrtnička komora.</p>	
--	--	--

6.6. Sadržaj (stručni sadržaji, transversalne kompetencije), praktična nastava, trajanje i organizacija

Srbija	Hrvatska	Slovenija (prilog 1 i prilog 5)
<p>Primer opisa sadržaja (http://www.ssdositej.edu.rs/specijalisticko-skolovanje/mehanicar-alatnih-masina-specijalista-v/) Područje rada: mašinstvo i obrada metala Trajanje školovanja: 1 godina, V stepen</p> <p>Primer opisa sadržaja (https://www.akademijaoxford.com/zavarivac-specijalista-peti-stepen.php), »Nastavni program predviđa da kandidati polažu 6 ispita, odnosno da imaju dužnost i da pristupe pohađanju praktične nastave. A za praksu je određeno tačno trajanje u radnim časovima, s tim da naša institucija i svima onima koji su zainteresovani, pruža priliku da praktičan deo pohađaju u sklopu onih firmi sa kojima mi ostvarujemo saradnju i koje su sasvim sigurno najbolje u poslu kojim se bave. Osim organizacije proizvodnje, po zvaničnom nastavnom programu kandidati su u obavezi i da polažu ispit iz predmeta mašinski materijali metalnih i zavarenih konstrukcija, te kontrola i ispitivanje zavarenih konstrukcija, kao i da pristupe polaganju predmeta zavarene konstrukcije. Pored toga, u obavezi su da polažu i ispit iz predmeta teorija i postupci zavarivanja, kao i tehnologija zavarivanja i izrada zavarenih konstrukcija«.</p> <p>“STRUČNI PREDMETI</p> <p>Teorija i postupci zavarivanja, Zavarene konstrukcije, Mašinski materijali metalnih i zavarenih konstrukcija, Tehnologija zavarivanja i izrada zavarenih konstrukcija, Kontrola i ispitivanje zavarenih konstrukcija, Organizacija proizvodnje, Praktična</p>	<p>Pripreme se organizuju za sva 3 teorijska dela majstorskog ispita, dok se za praktični deo majstorskog ispita pripreme ne sprovode. Pripreme su organizovane u sledećem trajanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Privreda - 30 nastavnih časova • Pravo i pravni propisi - 30 nastavnih časova • Radna pedagogija - 30 nastavnih časova • Stručna teorija - zavisno o broju polaznika po zanimanju. Ako je jedan polaznik po zanimanju nastava se organizuje u trajanju od 15 nastavnih časova, a ako je više polaznika, nastava se organizuje najčešće u trajanju se 20 nastavnih časova. <p>Ipak, navedena satnica nije određena i prilagođava se u zavisnosti od broja/znanja/potreba/zahteva polaznika. Takođe, neposredno pre samih ispita oragnizuje se ponavljanje kako bi polaznici osvežili i utvrdili gradivo.</p> <p>Uz dostupnu literaturu, polaznicima na raspolaganju stoje i skripte i prezentacije koje pripremaju nastavnici. Svaki polaznik dobija i ispitna pitanja iz svakog predmeta i za svako zanimanje. Stručna teorija vezana za svako zanimanje sprovodi se na temelju ispitnog kataloga majstorskog ispita i nastavnici s polaznicima obrađuju pitanja i odgovore.</p>	<p>Polaganje ispita je opisano u Pravilima majstorskog ispita. Na majstorskom ispitu, kandidat mora pokazati i praktična i stručno - teorijska znanja, znanja i oblasti pedagogije i andragogije i znanja koja su od suštinskog značaja za vođenje biznisa. Nedvosmisleno, za one koji ulaze na tržište kao preduzetnici, važno je znati pravila na koja se obavezuju. Redosled izvođenja pojedinih delova ispita, koji se sastoji od praktične, stručno - teorijski, menadžerska - ekonomski i obrazovni - obrazovanje odraslih, daje ispitni katalog. Pravila majstorskih ispita dostupna su na linku: Pravilnik o mojstrskih izpitih.pdf</p> <p>Nastava za majstorski ispit organizuje se prema katalogima ispita koji se izvode za svaki posebno i usvaja ga Stručno veće Republike Slovenije za stručno i tehničko obrazovanje. Katalogi ispita određuju sadržaj i način izvođenja pojedinačnih delova master studija. PRILOG 1: Primer kataloga automatskog testa.Trajanje majstorskog ispita zavisi od pojedinca, jer se pojedinac priprema za svaki deo majstorske obuke odvojeno. Majstorska obuka se sastoji iz sledećih delova: praktični deo, profesionalni teorijski deo, menadžerski ekonomski deo i pedagoško-andragoški deo.</p>

nastava”		
----------	--	--

6.7. Razvoj i postupak izrade programa

Srbija	Hrvatska	Slovenija
<p>Plan i program nastave i učenja, Član 6, ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU I VASPITANJU ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013 i 01/2017) Programe specijalističkog i majstorskog obrazovanja, po pribavljenim mišljenjima nadležnih ministarstava i Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, donosi ministar. ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA, ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017 i 27/2018 - dr. zakoni). Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih obavlja stručne poslove...koji se odnose na pripremu dela nastavnog plana i programa osnovnog i srednjeg stručnog obrazovanja odraslih i programa završnih ispita i stručne mature; pripremu programa majstorskog i specijalističkog obrazovanja i njihovih ispita; http://zuov.gov.rs/centar-za-strucno-obrazovanje-i-obrazovanje-odraslih/</p>	<p>Programi majstorskih ispita su izrađivani od strane radnih grupa koje su uključivale predstavnike zanata i predstavnike nastavnika strukovnih predmeta. Proces izrade programa koordinirali su Hrvatska obrtnička komora i Ministarstvo nadležno za obrt. Vaspitno obrazovni programi za zanimanja u zanatstvu sastoje se od opšteobrazovnog dela i prakse.</p>	<p>Programe priprema struka - pojedinačni sektor, na primer, sektor automehaničara pripremio je majstorski program za ispit za autoservisera. Kada struka - sektor priprema program, on je u obliku kataloga ispita za sertifikaciju Veću eksperata Republike Slovenije za VET. Program je sertifikovan kao katalog ispita. Katalozi ispita određuju sadržaj i način izvođenja pojedinačnih delova majstorskih studija.</p>

6.8. Relevantnost postojećih programa

Srbija	Hrvatska	Slovenija
Programi se izrađuju u skladu sa zakonima (opisano u drugim delovima analize)	Programi se izrađuju u skladu sa zakonima (opisano u drugim delovima analize)	Programi su relativni, budući da su pripremljeni sa strane struke (opisano u drugim delovima analize)

6.9. Troškovi i finansiranje

Srbija	Hrvatska	Slovenija (prilog 2)
<p>Lice koje je steklo srednje obrazovanje, a želi da se prekvalifikuje ili dokvalifikuje, stekne specijalističko ili majstorsko obrazovanje, plaća školarinu (ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA, ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017 i 27/2018 - dr. zakoni)</p> <p>Primer: Specijalističko i majstorsko obrazovanje (V stepen) http://www.masinska.edu.rs</p> <p>»Upis godine 3.300,00 dinara Ispiti Ispit 2.070,00 dinara Ispit sa pismenim zadatkom 2.270,00 dinara Ispit sa vežbama 2.620,00 dinara Ispit iz praktične nastave 2.820,00 dinara Specijalistički ispit 420,00 dinara Specijalistički ispit - instruktor vožnje 6.920,00 dinara Čas konsultativne nastave 140,00 dinara NAPOMENA: u cenu ispita je uključeno 3 časa konsultativne nastave. Za specijalistički ispit za instruktore vožnje uračunata je cena pedagoške vožnje i polaganje testova. Administrativni troškovi: Izdavanje duplikata i uverenja 400,00 dinara Cenovnik važi od 01.01.2014. godine«</p>	<p>Troškovi polaganja majstorskog ispita, osim troškova izrade praktičnog zadatka, podmiruju se iz sredstava koje uplaćuju polaznici na temelju cene ispita koju propisuje ministar za obrt, malo i srednje poduzetništvo.</p> <p>Zadatak za praktični deo majstorskog ispita zadaje se iz područja poslovanja zanata za koji se majstorski ispit polaže, a izrađeni predmet ili vrednost pružene usluge pripada zanatu ili trgovačkom društvu u kojem se polaže praktični deo ispita.</p> <p>Naročito, izrađeni predmet pripada ispitaniku ako on sam podmiruje troškove njegove izrade.</p> <p>Cena majstorskog ispita propisana je Rešenjem o ceni polaganja ispita o stručnoj osposobljenosti, pomoćničkog i majstorskog ispita (NN 31/02) i iznosi 2.600,00 kuna.</p> <p>U ovaj iznos uračunati su troškovi štampanja diplome, uvida u sprovođenje ispita, naknade članovima ispitnih komisija i materijalni troškovi vezani uz sprovođenje majstorskog ispita.</p> <p>Područnim obrtničkim komorama dodeljuje se iznos za podmirenje materijalnih troškova (poštarina, kancelarijski troškovi vezani za organizaciju ispita, podmirenje eventualnih putnih troškova članova komisije i posebnih materijalnih troškova radionice u kojoj se sprovodi praktični deo ispita. Iz tog iznosa zanatlijama pripada i naknada za izgubljenju zaradu u visini dnevnice za svakih 8 časova u jednom danu</p>	<p>Kada se prijavljuje za majstorski ispit, kandidat plaća naknadu za registraciju 381,00 EUR. Ostatak se plaća odvojeno za svaki pojedinačni deo ispita. Cene zavise od vrste majstorskog ispita, u proseku je majstorski ispit oko 1.600,00 EUR + priprema za svaki deo ispita koji se plaća odvojeno i zavisi od broja sati (zajedno majstorski ispit košta oko 2.500,00 EUR). Majstorski ispit plaćaju svi, ali ima i mogućnost delimičnog sufinansiranja troškova ispita, u slučaju da postoji otvoreni tender od strane Ministarstva.</p> <p>Majstorsko obrazovanje se realizuje u skladu sa 4350. Pravilnik o mojstrskih izpitih, stran 12173, https://www.uradni-list.si.</p>

	<p>utrošenih za majstorski ispit.</p> <p>Hrvatskoj obrtničkoj komori pripada iznos za štampanje majstorskih diploma, za uvide nad sprovođenjem majstorskih ispita, pripremu pitanja i zadataka za pismene delove ispita, izradu novih programa, kataloga, izradu informatičkih rešenja za praćenje ispita i sl.</p> <p>Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta svake godine objavljuje Otvoreni javni poziv za Program „Celoživotno obrazovanje za zanatstvo“.</p> <p>Ovaj otvoreni javni poziv namenjen je mikro, malim i srednjim preduzećima (isključivo zanati, trgovačka društva, zadruge i ustanove) i fizičkim osobama.</p> <p>Sredstva su namenjena za:</p> <ul style="list-style-type: none"> • obrazovanje u 2017. i 2018. godini za obavljanje vezanih zanata u skladu sa programima obrazovanja/ispita koje donosi javno pravno telo nadležno za zanat za zanimanja koja su uređena Pravilnikom o vezanim i povlašćenim zanatima i načinu izdavanja povlastica (NN, broj 42/08), odnosno Pravilnikom o načinu i postupku sprovođenja ispita o stručnoj osposobljenosti za zanimanje pogrebnik (NN, 134/15) <p>Sredstva se odobravaju u visini do 80% od iznosa opravdanih troškova za:</p> <ul style="list-style-type: none"> • polaganje majstorskog ispita - 2.600,00 kuna • pripremu za polaganje majstorskog ispita - najviše 5.400,00 kuna 	
--	---	--

6.10. Statistike o polaganju

Srbija		
Specijalističko-majstorsko obrazovanje po područjima rada 2015/2016 (polaznici)		
2015/2016	Srbija	Region Vojvodina
Šumarstvo i obrada drveta	50	8
Mašinstvo i obrada metala	337	61
Hemija, nemetali i grafičarstvo	4	2
Geodezija i građevinarstvo	25	1
Trgovina, ugotiteljstvo i turizam	207	38
Hidrometeorologija	-	-
Zdravstvo i socijalna zaštita	46	27
Poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane	19	5
Geologija, rudarstvo i metalurgija	24	-
Elektrotehnika	269	53
Tekstilstvo i kožarstvo	3	1
Saobraćaj	191	44
Ekonomija, pravo i administracija	29	21
Kultura, umetnost i javno informisanje	-	-
Lične usluge	21	14

<http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/63/78/05-Obrazovanje.pdf>

Hrvatska (prilog 4)

U 2016. godini majstorske ispite položilo je 1.289 kandidata

Položeni majstorski ispiti po zanimanjima u 2016. godini

1. alatničar 3 0,2%
2. autoelektričar 11 0,9%
3. autolakirer 7 0,5%
4. autolimar 18 1,4%
5. automehaničar 115 8,9%
6. autoserviser 38 2,9%
7. bravar 25 1,9%
8. brodski mehaničar 2 0,2%
9. dimnjačar 6 0,5%
10. elektroinstalater 83 6,4%
11. elektromehaničar 24 1,9%
12. elektroničar - mehaničar 3 0,2%
13. fasader 11 0,9%
14. fotograf 21 1,6%
15. frizer 266 20,6%
16. glazbalar 1 0,1%
17. graditelj brodova 3 0,2%
18. instalater grijanja i klimatizacije 11 0,9%
19. kemijski čistač 4 0,3%
20. klesar 7 0,5%
21. kozmetičar 44 3,4%

22. krojač muške odjeće 1 0,1%
23. krojač ženske odjeće 13 1,0%
24. krovopokrivač 2 0,2%
25. kuhar 154 11,9%
26. limar 10 0,8%
27. mehaničar poljoprivredne meh. 1 0,1%
28. mesar 10 0,8%
29. mlinar 2 0,2%
30. natkonobar 48 3,7%
31. obućar 2 0,2%
32. ortopedski obućar 6 0,5%
33. očni optičar 30 2,3%
34. pediker 8 0,6%
35. pekar 12 0,9%
36. plinoinstalater 34 2,6%
37. slastičar 20 1,6%
38. soboslikar - ličilac 17 1,3%
39. stolar 50 3,9%
40. strojobravar 23 1,8%
41. tesar 8 0,6%
42. tapetar 1 0,1%
43. tokar 18 1,4%
44. urar 5 0,4%
45. vodoinstalater 29 2,2%
46. vodoinst., instalat. grijanja i klimatiz. 38 2,9%
47. zidar 37 2,9%
48. zlatar 7 0,5%

UKUPNO 1.289 100,0%

https://www.hok.hr/publikacije/hok_publikacije/zanatnistvo_u_brojka_xii_2016, str.27

Slovenija

Najveći broj majstorskih zvanja stekli su za 14 godina od strane frizerskih majstora (440), zatim majstori automehaničari (366), električari (174), majstori mašinskih instalacija (134), stolarski majstori (107), majstori moleri (106) itd., <http://www.ozs.si>.

Obrt v stevilkah 2012, http://www.ozs.si/Portals/0/Media/Dokumenti/OZS/Predstavitev/Obrt_2012_web.pdf
Tabela 12: Število prijavljenih kandidatov na mojstrski izpit po mojstrskih nazivih in opravljeni mojstrski izpiti do 31. 12. 2011, strana 28-29

6.11. Fokus na strukovna zanimanja i poseban naglasak na reforme u obrazovanju i razmišljanja o uvođenju majstorskog pisma

Srbija	Hrvatska	Slovenija
<p>http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/STRATEGIJA-OBRAZOVANJA.pdf</p> <p>Planirane mere:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) uspostavljen sistem akreditacije poslodavaca i instruktora koji obučavaju učenike/polaznike praktične nastave u preduzećima; 2) razvijen sistem majstorskog obrazovanja za najmanje 30 zanimanja i najmanje tri generacije majstora steklo majstorsko pismo; 3) najmanje 50% nastavnika/instruktora praktične nastave u preduzećima položilo majstorski ispit i akreditovani kao nastavnici u nadležnoj instituciji; 4) usaglašena/doneta zakonska i podzakonska regulativa u ovoj oblasti. 	<p>U skladu sa započetim procesima celkupne kurikularne reforme koja obuhvata sve nivoe obrazovanja potrebno je odgovarajuće prilagoditi sistem majstorskih ispita, a posebno koristeći instrumente HKO-a.</p>	<p>Zakon o vajištvu (Zakon o narukovanju) koji ponovno vraća praktičku obuku na radnom mjestu. Ovo je važna reforma stručnog i strukovnog obrazovanja za Sloveniju.</p>

6.12 Pozitivni primeri vs. problemi

Srbija	Hrvatska	Slovenija
<p>Problemi</p> <ul style="list-style-type: none"> Majstorsko obrazovanje i majstorski ispiti nisu u sistemski i u potpunosti implementirani u smislu planova i programa, načina i preduslova za polaganje ispita, finansiranja itd. Potrebno je sistematizovati informacije koje se odnose na majstorsko obrazovanje i majstorske ispite (koje škole obezbeđuju majstorsko obrazovanje i ispite, programi za majstorsko obrazovanje itd.). <p>Pozitivni primeri</p> <ul style="list-style-type: none"> Neke srednje škole koje imaju programe za majstorsko i specijalističko obrazovanje i obuke Strategija obrazovanja, Zakoni koji se odnose na sistem obrazovanja (Zakon o osnovama sistema obrazovanja, Zakon o NOKS, Zakon o dualnom obrazovanju i implementacija zakona). 	<p>Problemi</p> <ul style="list-style-type: none"> Lice koje je položilo majstorsko zvanje u zanimanju koje je različito od njegovog srednjoškolskog obrazovanja – institucije koje organizuju dodatne ispite za obavljanje delatnosti -ne priznaju mu kao novo zanimanje. Nepriznavanje nivoa majstorskog ispita od strane pojedinih udruženja i ministarstava. Zastareli programi majstorskih ispita. <p>Nedostatak osposobljavanja članova ispitnih komisija.</p> <p>Pozitivni primeri</p> <ul style="list-style-type: none"> Polaganje majstorskog ispita jedini je način priznavanja informalno i neformalno stečenih znanja i veština. Jedna od glavnih uloga i odgovornosti je podučavanje učenika i te se osobe rado uključuju u redvno obrazovanje odnosno sprovođenje praktične nastave. 	<p>Problemi:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nedostatak adekvatno obučenog osoblja, Mladi ljudi koji dolaze iz škola nemaju odgovarajuće praktične veštine za samostalan rad, Promovisanje društvenih nauka u prošlosti, što se danas odražava u nedostatku osoblja u tehničkim profesijama. <p>Pozitivni primeri:</p> <ul style="list-style-type: none"> Savez za mlade, projekat, koji sprovodimo na inicijativu evropskog poslanika Franca Bogoviča. Na taj način pozivamo mlade ljude da biraju profesije koje se mogu koristiti u lokalnom okruženju, Veza između obrazovanja i privrede i lokalne zajednice, Promocija stručnog obrazovanja, što pokazuje rezultate u povećanom broju upisa u tehničkim profesijama.

7. Metode procene koje se koriste u VET

7.1. Mobilnost

Evropska unija u kontinuitetu radi na stvaranju uslova za konkurentniju privredu i veću zaposlenost. Kako bi se postigao ovaj cilj, usvojena je strategija Evropa 2020, koja se odnosi na unapređenje razvoja kroz efikasnija ulaganja u obrazovanje, istraživanje i inovacije. Ova strategija sadrži i element inkluzivnosti, sa jakim akcentom na otvaranju radnih mesta i smanjenju siromaštva. Strategija se fokusira na pet ambicioznih ciljeva u oblastima zapošljavanja, inovacija, obrazovanja, smanjenja siromaštva i klime/energetike. Obrazovanje i Obuka su se izdvojili kao značajni delovi u okviru strategije EU 2020. Zbog toga je kreirana posebna strategija Obrazovanje i Obuka 2020 (ET 2020, http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_en). Glavni ciljevi ove strategije su:

- celoživotno učenje i mobilnost;
- poboljšanje kvaliteta i efikasnosti obrazovanja i obuke;
- promovisanje jednakosti, društvene kohezije i aktivnog građanstva;
- unapređenje kreativnosti i inovacija, uključujući preduzetništvo, na svim nivoima obrazovanja i obuke.

ECVET (European Credit system for Vocational Education and Training) ima za cilj olakšavanje transnacionalne mobilnosti i prepoznavanje ishoda učenja u stručnom obrazovanju i celoživotnom učenju bez granica. Transnacionalna mobilnost u učenju je veoma specifična jer se fokusira na transnacionalnu mobilnost u svrhu sticanja novih znanja, veština i kompetencija. Ovaj koncept ukazuje na kvalifikacije kao osnovni element i cilj mobilnosti i to je centralno za ECVET.

Značaj sertifikacije je izražen u nekoliko EU instrumenata celoživotnog učenja i mobilnosti, ali oni nisu nužno razvijeni sa ciljem obezbeđenja kvaliteta u procesu sertifikacije. Preporuke EQAVET usmeravaju pažnju na kvalitet sertifikacije: „okvir bi trebalo da ... podrži implementaciju EQF, posebno kvalitet sertifikacije ishoda učenja...” (European Parliament and Council of the EU, 2009a, p. 2). Poverenje u stečenu kvalifikaciju nije samo nacionalno pitanje. Na nivo EU, nekoliko alata koji obezbeđuju transparentnost, priznavanje i kvalitet su razvijeni i promovišu se sa ciljem razvoja međusobnog poverenja i povećanja mobilnosti i celoživotnog učenja. Alati uključuju: EQF, ECVET, EQAVET i smernice za validaciju neformalnog obrazovanja i informalnog učenja. Ovi alati i zajednički pristup ishodima obrazovanja, nisu još konzistentno implementirani u zemljama Evrope. Cedefop (2015). Ensuring the quality of certification in vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 51. <http://dx.doi.org/10.2801/25991>

ECVET u celini podržava kvalitet u mobilnosti. Kako bi se obezbedilo stalno poboljšanje, korišćenje ECVET za geografsku mobilnost mora da se bazira na QA procedurama. EQAVET obezbeđuje podršku ovim procedurama: planiranje-implementacija-evaluacija-preispitivanje se može primeniti na specifična iskustva u programima mobilnosti kao i ECVET partnerstvu.

1. Faza planiranja uključuje QA mere koje se odnose na aktivnosti pripreme (prethode mobilnosti)
2. Implementacija je period učenja van matične države (period mobilnosti).
3. Evaluacija je povratak nakon perioda učenja, kada se preduzimaju koraci na analizi da li je moguće priznati znanja, veštine i kompetencije koje su stečene van matične države.
4. Preispitivanje-akcije na unapređenju mobilnosti

7.2 Obezbeđenje kvaliteta

European Quality Assurance Reference Framework (EQAVET) referenca koja omogućava EU državama da promovišu i prate stalno unapređivanje u oblasti VET sistema, a u odnosu na zajednički utvrđene norme, sa ciljem priznavanja kvalifikacija i kompetencija koje su polaznici stekli u svom obrazovnom sistemu, promociji modernizacije, međusobnog poverenja i mobilnosti u VET. Pod pristupom obezbeđenja kvaliteta se podrazumeva “strategija ili plan koji definiše koje sistemske mere bi trebalo da se preduzmu kako bi se dalje razvijalo obezbeđenje kvaliteta u VET. Ovo se nalazi u jasnim strateškim dokumentima koji opisuju korake koji su neophodni kako bi se unapredili nacionalni sistemi obezbeđenja kvaliteta ili, kao minimum, jasno izrazila

namera ojačavanja obezbeđenja kvaliteta u VET. Ta strateška dokumenta mogu da ukjučuju ostale aspekte VET politika, a ne samo QA”.

Osnova postavke metoda procene je PDCA:

Planiranje: postavljanje jasnih i merljivih ciljeva i zadataka u smislu politike, procedura, resursa (uz pomoć deskriptora/indikatora koji će pomoći utvrđivanju efektivnosti prakse I šta može da se uradi). <https://www.eqavet.eu/EU-Quality-Assurance/For-VET-System/Building-your-System/Planning/Indicators>

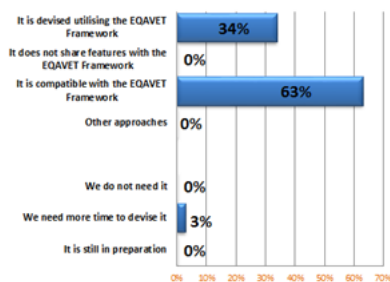
Implementacija: Utvrđivanje procedura za obezbeđivanje postizanja ciljeva i zadataka (komunikacija sa interesnim stranama, procena resursa uključujući i finansijske, nacionalni pristup obezbeđenju kvaliteta, zakonodavni okvir itd). <https://www.eqavet.eu/EU-Quality-Assurance/For-VET-System/Building-your-System/Implementation/Indicators>

Evaluacija: Razvoj mehanizama za procenu postignića i ishoda prikupljanjem i obradom podataka kako bi se na bazi informacija i podataka donele odluke (sistem praćenja, sistem prikupljanja podataka, korišćenje podataka u svrhu predikcije). <https://www.eqavet.eu/EU-Quality-Assurance/For-VET-System/Building-your-System/Evaluation/Indicators>

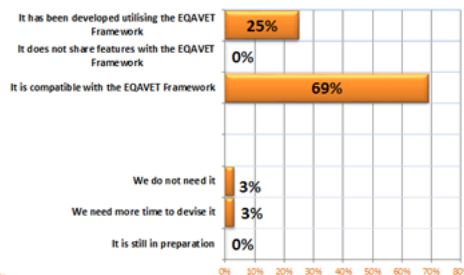
Preispitivanje: Razvoj procedura koje vode ka postizanju ciljeva-nakon obrade povratnih informacija, ključne interesne strane analiziraju rezultate i dalje razvijaju procedure. <https://www.eqavet.eu/EU-Quality-Assurance/For-VET-System/Building-your-System/Review/Indicators>

Monitoring implementation Bruges deliverables, progress in 2016

Is there a national QA system or approach aligned to EQAVET?

Is there a common QA approach for VET providers aligned to EQAVET?

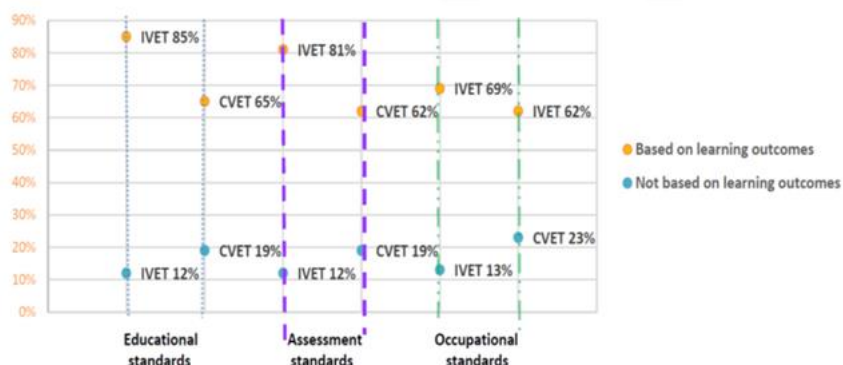

Kvalifikacije imaju visoku vrednost s obzirom da ih ljudi koriste kako bi napredovali u obrazovanju i našli posao. Oni koji su kvalifikovani i koji su završili određene obrazovne programe moraju da su sigurni da su stekli ishode koji su povezani sa njihovim kvalifikacijama. Uloga sertifikacije je u tom smislu način obezbeđenja pouzdanosti. Jasna i sertifikacija koja je u skladu sa mehanizmima obezbeđenja kvaliteta je sve važnija, pogotovo danas kad je moguće steći kvalifikacije putem različitih oblika učenja. Cedefop (2015). Ensuring the quality of certification in vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 51. <http://dx.doi.org/10.2801/25991>

Rezultati pokazuju da je pristup QA jasan i sistematičan (uključene su relevantne interesne strane, poslodavci, provajderi, polaznici) kada je reč o planiranju i implementaciji u QA ciklusu; ono gde to nije slučaj su faze evaluacije i preispitivanja. Ovi rezultati su relevantni za VET sisteme i provajdere; takođe kada je reč o provajderima, faza implemeetacije nije do kraja razvijena. Ovo se primećuje i u IVET i u CVET sektoru. (www.eqavet.eu).

Quality standards and LO

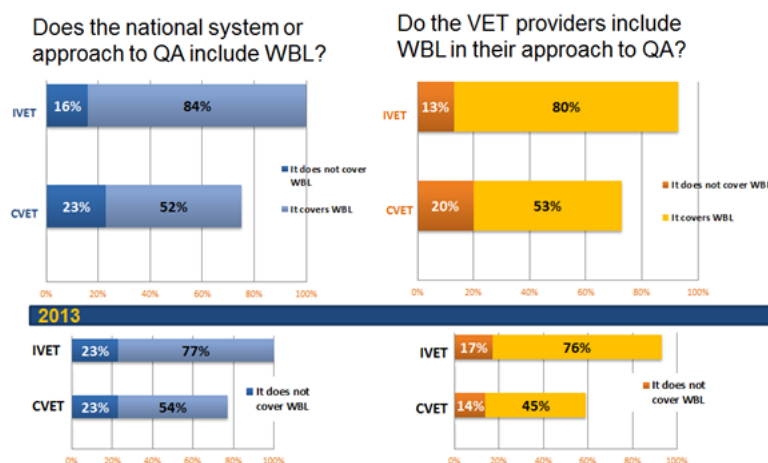
Type of quality standards used in the certification process are based on learning outcomes

Cedefop (2015). Ensuring the quality of certification in vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 51. <http://dx.doi.org/10.2801/25991>

Rana analiza pristupa QA za WBL u Evropi, koja je u skladu sa EQAVET okvirom, je identifikovala šest osnovnih koraka (building blocks – razvoj WBL, unapređivanje kvaliteta, odgovor na potrebe polaznika, komunikacija, obuka zaposlenih i procena). Oni se baziraju na EQAVET indikativnim deskriptorima i indikatorima i svrha im je korišćenje u tri osnovna modela WBL (pripravništvo/praksa-kombinacija obrazovanja u školi i kompaniji, on-the-job obuka-obavezni ili opcioni element programa koji vodi formalnim kvalifikacijama i integracija u školski program kroz laboratorije, radionice, kuhinje i sl.). EQAVET Framework and Work-based learning(WBL)-<https://www.eqavet.eu/Aligning-with-EQAVET/Work-based-learning>. Kada je reč o unapređivanju relevantnosti VET na tržištu rada, rezultati pokazuju da sistemi prikupljaju informacije o tome gde odlaze oni koji su završili VET i da se te informacije koriste kako bi se pratio kvalitet obezbeđivanja VET. Ono gde su rezultati nešto niži je oblast modifikacije/unpređenja obezbeđivanja VET.

Monitoring implementation progress in 2016

Cedefop (2015). Ensuring the quality of certification in vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 51. <http://dx.doi.org/10.2801/25991>

Hrvatska: Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014) predviđela je sistemsko osiguranje kvaliteta na svim nivoima osnovnog i srednjeg obrazovanja kao stručno obrazovanje. Osiguranje kvaliteta zasnovano je na implementaciji i razvoju različitih procedura procene kako bi se obezbedio visok kvalitet rada u institucijama, bolji ishodi učenja i viši nivo odgovornosti za sve zainteresovane strane u obrazovanju. Neke od procedura planiranih u strategiji su: unapređenje sistema samoocenjivanja obrazovnih institucija, implementacija digitalnog sistema za evaluaciju i praćenje ishoda učenja, bolje upravljanje sistemom osiguranja kvaliteta u obrazovanju, razvoj eksternog sistema evaluacije obrazovnih institucija i ishoda učenja. Implementacija ovih procedura će promovisati obrazovnu politiku zasnovanu na relevantnim i dobro obrazloženim pokazateljima. Jačanje QA je prepoznato kao jedna od prioritarnih oblasti u nacionalnom razvoju programa. Program razvoja stručnog obrazovanja je postavljen kao prioritetni razvoj za koherentan nacionalni VET QA sistem, usklađen sa EQAVET preporukom, koja će biti osnova za promene i razvoj detaljnih smernica za stručno obrazovanje provajdera i drugih delova sistema, uvođenje novih pristupa koji će da podržavaju kulturu kvaliteta, modernizaciju i racionalizaciju sistema i definisanje jurisdikcija, uloga i odgovornosti zainteresovanih strana u QA sistemu. (EQAVET Report of Croatia Summer 2016 (<https://www.eqavet.eu/what-we-do/implementing-the-framework/croatia>))

Slovenija: Svrha programa "Izgradnja, dopunjavanje i pilot procena kvaliteta modela i osiguranje u oblasti obrazovanja" je da definiše zajednički koncept procene kvaliteta i osiguranja na nivou obrazovne institucije (nivo obdaništa, osnovnih i srednjih škola) i indirektnu evaluaciju na nivou obrazovnog sistema do avgusta 2018. godine. Osnovni ciljevi programa su: uspostavljanje jedinstvenog sistema procene i okvir za osiguranje kvaliteta za ujednačavanje razumevanja i pristupa samoevaluacija škola i vrtića, uzimajući u obzir sektorske specifičnosti; da ojačaju kapacitete za sprovođenje samoevaluacije na sistemski, organizacioni i individualni nivo; razviti i pripremiti izabrani obavezni i opcioni referentni okviri i indikatore za sprovođenje poboljšanja i srodna samoevaluacija u školama i obdaništima; da uspostavi profesionalno jezgro u javnim institucijama podržati obdaništa i škole u identifikovanju i obezbeđivanju kvaliteta. (EQAVET Report of Slovenia Summer 2016 (<https://www.eqavet.eu/what-we-do/implementing-the-framework/slovenia>))

Kada je reč o **Srbiji** i stanju okvira obezbeđenja kvaliteta: Utvrđivanje zajedničkog pristupa obezbeđenju kvaliteta za VET provajdere koji je kompatibilan sa EQAVET okvirom u 2016. postoji, razvijen je nezavisno od EQAVET, ali je kompatibilan sa EQAVET okvirom. Sistem registracije VET institucija na nacionalnom nivou je takav da je omogućeno eksterno preispitivanje provajdera (i za IVET i za CVET). Obezbeđeni su nacionalni standardi kvaliteta za VET provajdere. Kada je reč o korišćenju tih standarda postoje uslovi za akreditaciju/odobrenje i neophodni zakonski osnov i za IVET i za CVET. Vrste standarda koji se koriste u procesu sertifikacije su standardi obrazovanja (IVET i CVET), standardi procene i standardi zanimanja (IVET). Organizacioni uslovi koje koristi nacionalni VET sistem-Centar za stručno i obrazovanje odraslih. Supporting the implementation of the European Quality Assurance Reference Framework Draft Results of EQAVET Secretariat Survey 2016 – 2017 (<https://www.eqavet.eu/Equavet2017/media/Documents/Report-implementation-of-EQAVET-Results-EQAVET-Secretariat-Survey-2016.pdf>).

Bilo koji sistem za razvijanje kvaliteta mora da nađe odgovore na tri ključna pitanja :

- Šta je cilj razvoja kvaliteta i šta mora da se definiše kao standard kvaliteta?
- Ko je zadužen za monitoring i implementaciju regulisanih standarda kvaliteta?
- Kako su dizajnirani procesi razvoja kvaliteta i primenjeni na mesta učenja?

Dok su standardi i procesi za razvijanje kvaliteta za srednje stručne škole bar delom u fazi napredovanja, razvijanje kvaliteta van stručnih škola (npr. praktičan rad, učenje zasnovano na radu u preduzećima) nije još uvek mnogo unapredovalo. Shodno tome, implementacija i primena razvoja kvaliteta na mestima učenja van stručnih škola mora da se stavi u fokus. Imajući u vidu različite startne pozicije za stručne škole i preduzeća koja učestvuju u programu stručnog obrazovanja, pozicije sa kojih se polazi na mestima učenja su različite. Za školski deo u programima srednjeg stručnog obrazovanja postojeći pristupi koji su uvedeni Zakonom o stručnom obrazovanju, Strategijom razvoja srednjeg stručnog obrazovanja ili kroz Nacionalni prosvetni savet treba da se konsoliduju i prebace u jedinstveni okvir kvaliteta koji će se baviti ključnim, gore navedenim pitanjima.

Između ostalog, naročito treba obratiti pažnju na sledeće predmete kvaliteta:

- kompetencije nastavnika,
- pristupi učenju,
- aktuelnost opreme, tehnologije i materijala za učenje,
- reakcije na okruženje škole,
- validnost procena i ispita,
- strategija profesionalnog razvoja zaposlenih u školi.

Za programe stručnog obrazovanja koji se realizuju u preduzećima dva glavna faktora zaslužuju prioritet:

- minimum standarda podesnosti za učešće i uključivanje preduzeća u program srednjeg stručnog obrazovanja.
- ambiciozniji standardi kvaliteta za kreiranje procesa učenja zasnovanih na radu (Dualno srednje stručno obrazovanje u Srbiji, studija izvodljivosti, (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, str.73, 2015)

8. Prilozi analizi

Prilog 1 – Ispitni katalog majstorskog ispita za automehaničare, Ljubljana 1998, izmene i dopune 2005.

Prilog 2 – Cene majstorskih ispita u Sloveniji

Prilog 3 – Popis donesenih programa sa naznakom objave u službenom glasniku u Hrvatskoj

Prilog 4 – Broj položenih majstorskih ispita po županijama i zanimanjima

Prilog 5 – Analiza PUD u Sloveniji

9. KORIŠĆENA LITERATURA I IZVORI

1. AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA OBRAZOVANJA U SRBIJI DO 2020. GODINE Službenom glasniku Republike Srbije”, broj 107/12.
2. Analysis of Higher Vocational Education and Training in the EU, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, February, 2016, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cf35147d-0a60-11e7-8a35-01aa75ed71a1/language-en>
3. Cedefop (2015). Ensuring the quality of certification in vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 51. <http://dx.doi.org/10.2801/25991>
4. Cedefop calculations based on Eurostat’s Labour cost survey, 2008 data
5. Center RS za poklicno izobraževanje - centralna slovenačka institucija za razvoj, istraživanje i svetovanje u području VET) <http://www.cpi.si/>
6. Dualno srednje stručno obrazovanje u Srbiji, studija izvodljivosti, (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, str.73, 2015
7. Ensuring the quality of certification in vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 51. <http://dx.doi.org/10.2801/25991>
8. EQAVET Report of Slovenia Summer 2016 (<https://www.eqavet.eu/what-we-do/implementing-the-framework/slovenia>)
9. ET 2020 Working Group on Vocational Education and Training - WG on VET High-performance apprenticeships & work-based learning: 20 guiding principles, ET 2020 WG VET 20 guiding principles publication_finalised_to EC_09 12 2015.pdf.
10. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/work-based-learning-in-europe_en.pdf, jun 2013.
11. <http://pisrs.si/Pis.veb/pregledPredpisa?id=ZAKO4325>
12. <http://pisrs.si/Pis.veb/pregledPredpisa?id=ZAKO4325>
13. <http://vww.cpi.si/kurikul/podlage-za-priprava-izobrazevalnih-programov.aspx>
14. http://vww.mizs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/services_of_products_of_formatics/#c56 za srednje obrazovanje:
15. <http://vww.ozs.si/Za%C4%8Dlane/Izobra%C5%BEevalnicenter/Mojstrskiizpiti.aspx>
16. <http://webrzs.stat.gov.rs/Website/repository/documents/00/02/63/78/05-Obrazovanje.pdf>
17. http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/kurikulum/Izhodisca2016_srednjesolska_cistopis.pdf
18. <http://www.cpi.si/izobrazevalni-programi/novi-in-prenovljeni-studijski-ter-izobrazevalni-programi.aspx>
19. <http://www.cpi.si/kurikul/podlage-za-pripravo-izobrazevalnih-programov.aspx>
20. <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/learning-by-doing> i <http://zuov.gov.rs/projekat-learning-by-doing>

21. <http://www.kvalifikacije.hr/sites/default/files/documents-publications/2017-08/Zakon%20o%20Hrvatskom%20kvalifikacijskom%20okviru.pdf>.
22. http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_srednje_in_visje_solstvo_ter_izobrazevanje_odraslih/visjesolsko_izobrazevanje/
23. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/STRATEGIJA-OBRAZOVANJA.pdf>
24. <http://www.ssdositej.edu.rs/specijalisticko-skolovanje/>
25. <http://www.tsz.edu.rs>
26. <http://www.ukom.gov.si>
27. <http://zuov.gov.rs/centar-za-strucno-obrazovanje-i-obrazovanje-odraslih/>
28. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/serbia_en/national-policies/eurydice/file/rs201718_enRS_2017_18
29. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/serbia_en
30. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_42_1419.html
31. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_143_3065.html
32. <https://www.akademijaoxford.com/zavarivac-specijalista-peti-stepen.php>
33. <https://www.eqavet.eu/EU-Quality-Assurance/For-VET-System/Building-your-System/Planning/Indicators>
34. <https://www.eqavet.eu/what-we-do/implementing-the-framework/croatia>
35. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2000-01-0187/pravilnik-o-mojstrskih-izpilih>.
36. Konceptija srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji, nacr, Despotović, M. I drugi, 2004., <http://vetserbia.edu.rs>
37. KVALIFIKACIJE V SOK, https://www.uradni-list.si/files/RS_-2015-104-00001-OB~P002-0000.PDF.
38. Learning Opportunities and Qualifications in Europe, <https://ec.europa.eu>.
39. Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije, mpn.gov.rs
40. Ministrstvo obrazovanja, nauke i sporta Republike Slovenije <http://www.mizs.gov.si/>
41. Odluka ministra prosvjete i kulture o usvajanju nastavnih planova i programa srednjih škola i minimuma zajedničkih općih sadržaja strukovnih i umjetničkih škola (Klasa: 602-03/91-01-114, Ur. broj: 532-08/91-01 od 20. lipnja 1991.
42. Odluka ministra prosvjete i športa o izmjenama i dopunama zajedničkog i izbornog dijela nastavnog plana i programa za stjecanje stručne spreme, Klasa: 602-03/96-01/1170, Ur. broj: 532-03/1-96-1 od 25. lipnja 1996.).
43. Pravilnik o postupku i načinu polaganja majstorskog ispita i ispita o stručnoj osposobljenosti (Narodne novine 88/02) (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_42_1419.html).
44. Program razvoja sistema strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (2016. – 2020.)
45. Propisi u vezi srednješkolskim obrazovanjem u Sloveniji : http://www.mizs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi_s_podrocja_izobrazevanja/srednje_solstvo/

46. Statistički godišnjak Republike Srbije-Obrazovanje 2017, Republički zavod za statistiku Republike Srbije, <http://webzrs.stat.gov.rs, 05-Obrazovanje.pdf>
47. strategija Obrazovanje i Obuka 2020 (ET 2020, http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_en)
48. STRATEGIJA RAZVOJA OBRAZOVANJA U SRBIJI DO 2020. GODINE ("Sl. glasnik RS", br. 107/2012)
49. Strateški dokumenti za smernice u obrazovanju i vaspitanju u Sloveniji <https://www.cmepius.si/knjiznica/strateski-dokumenti/>
50. Supporting the implementation of the European Quality Assurance Reference Framework Draft Results of EQAVET Secretariat Survey 2016 – 2017 (<https://www.eqavet.eu/Equavet2017/media/Documents/Report-implementation-of-EQAVET-Results-EQAVET-Secretariat-Survey-2016.pdf>)
51. The changing nature and role of vocational education and training in Europe, Volume 2: results of a survey among European VET experts, <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5564>.
52. https://www.hok.hr/publikacije/hok_publikacije/zanatnistvo_u_brojkama_xii_2016, str.27
53. Uradni list Republike Slovenije št. 104 / 28. 12. 2015, https://www.uradni-list.si/files/RS_-2015-104-00001-OB~P001-0000.PDF
54. Više strukovne škole <http://www.skupnost-vss.si/seznam-visjih-strokovnih-sol/>
55. Vodič kroz sistem obrazovanja u Republici Hrvatskoj, https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sistem.pdf
56. Work-Based Learning in Europe, Practices and Policy Pointers, Europska komisija, 2013
57. www.cpi.si, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3449?sop=2006-01-3449>
58. www.hok.hr
59. www.mizs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi_s_podpisi_izobrazevanja/mediarna_s_olstvo/#c17052 VET
60. www.psk.rs
61. ZAKLJUČAK O USVAJANJU AKCIONOG PLANA ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA OBRAZOVANJA U SRBIJI DO 2020. GODINE ("Sl. glasnik RS", br. 16/2015)
62. Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru objavljen je u Narodnim novinama broj 22/2013
63. Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 27/2018
64. Zakon o organizovanju i finansiranju obrazovanja (16/07 - službeni konsolidovani tekst, 36/08, 58/09, 64/09 - str. i 65/09
65. ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA, ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017 i 27/2018 - dr. zakoni)
66. Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013 i 101/2017
67. Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013 i 101/2017)
68. Zakon o zanatstvu <http://www.pisrs.si/Pis.veb/pregledPredpisa?id=ZAKO355> (članovi 26-30).

69. Zakon o organizovanju i finansiranju obrazovanja <https://zakonodaja.com/zakon/zofvi> (ZOFVI-NPB19)
70. Zakona o stručnom i strukovnom obrazovanju <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-3194?sop=2017-01-3194>
71. Zakon o vajeništvu <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-1324?sop=2017-01-1324> (ZVaj), stran 3725.
72. Zakono dualnom obrazovanju, ("Sl. glasnik RS", br. 101/2017
73. Zakonom o zanatu (Narodne novine broj 143/13) (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_143_3065.html)
74. Zavod Republike Slovenije za školstvo <https://www.zrss.si>

This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union